Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Олониитын-политическэ газетэ

1991 ДЕКАБРЬ 5 ЧЕТВЕРГ № 238 (18341) сэн 6 мүн.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ахалгай үдэр

НАЙХИД УРДАЛБА

...озой мал-...эдэ hу haа-...абари 100,6 ...hэн байна. ...ай фермийн ...жэлэй эхин-...е 9558 цент-...жаа.

...ич Санжало-...г Хаяанай ...эрхилэгшэд ...hу үйлэдбэ-...тусэбые ам-...шадаhанаа ...коллектив ...олэй хугасаа ...аар социалис ...айда дабша-жа ябана. Мүнөө жэлдэ hаа-лиин малай hу шэмэнь ажахы дотор, мүн энэ фермдэшье доошолhон байна. Иимэ байдалай хэды тохёолдобошье, коллектив соохи ажалай шанга тэмсэлдэ хам оролсоhон түрүү hаалишад М. Д. Мүнкуева, Л. Ж. Доржиева, Л. Б. Санжиева, Н. Т. Абидуева болон бусадай hүүлэй дүнгөөр хоер хараае үни хада дабажа гараад, гурбан мянгатанай зэргэдэ орохын түлөө үсэд шангаар хүдэлжэ ябаhаниинь hайшаалтай.

В. САНЖАЛОВА,
фермын тоо бүридхэгшэ.
Бэшүүрэй район.

ЭРШЬЕ hААНЬ...

...000» гэhэн программа предприяти бүхэндэ ...о, тэрэниие бэлэдүлхэ арганууд хараалагдаа ...ийлын материалнуудай хомор болоhон, ажа-...дай таhалагдаhан сагта энэ эорилго бэлэдүүл-... Тиигэбэшье тус программа болюулагдаа-...ургаха хэрэгтэй. Үйлэдбэриин прибор бү-...ө мүн лэ иимэ программа зохёогдоо hэн. ...агдэжэ байна гээшэб.

...80 бүлын байха байрын гэрэй барилга 112-...захилээ. «Улан-Удэтрансстрой» треттэй ба-...ёноор, нэгэдэлэй хүдэлмэришэд барилга ...юм. Тэдэнэр суг барилга хэжэ, энэ объек-...ашаглалгада тушааха ёнотой. 64 айлай бай-...үйлсэдэ баригдажа, 1994 ондо ашаглагда-...хүдэлмэрилэгшэдэй мүнгөөр кооперативна ...байна. Энэ гэр 1992 оной hүүл багта ту-...алагдана. Гадна үсөөн бүлэтэй зоной бай-...баригдажа дүүргэгдэхэ ёнотой.

...дэл ганса кооперативна барилга хэхээр ха-...нгэдэлэй барилга-хабсаралгын захиргаан ба-...болгогдобо.

Т. ИВАНОВА.

...А-да hУРАБА

...еджерүүдэй ...hэн курсада ...бор бүтээл-...коммерческэ ...А. Н. Дол-...таhагай на-...озулин гэгшэд ...гэhэн про-...байгаа. Энэ ...түршада гур-...огэгдөө юм. ...да США-гай ...й Коркеллскэ ...«Джонсоной ...нда» гараа. ...предмет, он-...г, менеджм-..., психологи, ...ын ажал ...ал болон бу-...hураабди.

Эгээл шухалань гэхэдэ, шэнэ ёноор бодомжолжо hургалга болоно. Эндэ hураhан хүнүүд саашадаа амжалтатай хүдэлдэг юм. hургуули дүүргэгшэдэй 40 гаран процент өөрынгөө предприяти байгуулдаг байна, —гэжэ тэдэнэр хоорэнэ.

Университедтэ лекцинүүдые шагнахаhаа гадна, «Кодак», «Ксерокс», «Сенекафуд», «Сити Корпорейшн» компанинуудай, бага предприятинуудай, элдэб биржэнүүдэй, «Ротари-клуб» гэжэ бизнесменүүдэй клубай, уласхоорондын худалдаа наймаанай түбэй хүдэлмэритэй танилсаhан, hонирхолтой газарнуудаар экскурси хэhэн байна.

Т. ИВАНОВА.

...АМИРТАЙ МАЛ ...МГҮЙ ДАБАХАЛ

...елгатай хаhамнай мүнөө ороод байнхай. Үбэ-...аранууды гэмгүй hайнаар дабажа гараха хү-...ин гэшэ. Зунай бэлшээриин зулгы хаhада ...нүүлли гүүртынгөө 120 толгой hарлагуудые, ...гуудаа, 80-яад гаран адуун hүрэгөө таргалуул-...ые яhала ороолдогдоо. Үхэр малнай яhала тар-...мир абаал даа.

...ан ута ха юм. Ямар үбэл болохоб, үшөөл мэдэг-...эргүүр оробо. Иигээд бэрхэдэхэ сагнай хүрэ-...ш. Эдэ бүгэдые хараалжа, бидэ үбэлжөөнэйн-...е гамнаха гэжэ намарзаанда орой болотор ...ардуур хүбүүмнай хажуудамнай адуун hүрэгөө ...ом. Байгша ондо унага яhала абаабди. Зуун ...анда эзэгээр 78 түл түлжүүлжэ баймабди. За-...ор асаржа, hүрэгтөө табяа hэмди.

...тхай хэлээ хараа үбhэ тэнгээл тухай хэлэнгүй ...й. Бидэ жэл бүхэндэ ооhэдынгөө хүсөөр үб-...г заншалтайбди. Энэ зуундаа ногоон яhала ...ргаhай хайраар hайн шанартай үбhэ, зеленко ...бди. Арендэнэ онол аргаар хүдэлдэг зон хадаа ...ейнкын политойбди, 17 гектар нуга сабшалан-...

...нүүдтэ манай нютагаар бага-сага хүйтэрөөд ...өө hайн бэлэдхэлтэй хүрэжэ ерэhэн хүн, зу-...на малдаа hайн хүшэ тамир абхуулhан малшад ...ндэ энэ сроод байhан хаhые урагшатай дабаа-...эрэшье толгой мал гарза хоролтодо орууулан-...оруулха аргатай байна ха юм.

О. АРЗУХАЕВА,
...ой «Найрамдал» колхозой малшан-арендатор.

Дархан хотын соёлой үдэрнүүд Улаан-Үдэдэ нээгдэбэ

УУЛЗАЛГЫН ХОЁРДОХИ ҮДЭР

Анда хотонуудай түлөөлэгшэдэй хани халуун уулзалганууд Дархан хотын соёлой хоёрдохи үдэр Улаан-Удын эмхи зургаануудаар, промышленна предприятинуудаар үнгэргэгдэбэ.

Дархан, Улаан-Удэ хотонуудай уран hайханай коллективүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалга Буряадай Соёлой министерствэдэ болоо. Уулзалгые оролто үгөөр республикын соёлой министр Н. Ю. Мадуев нээhэн байна. Улаан-Удэ, Дархан хотонуудай соёлой гуламтануудай ажал ябуулгын шидхэгдээгүй асуудалнууд дээрэ тогтоходоо, саашадаа тэдэ бүгэдые зайсуулха талаар хамтынгаа эдэбхи үүсхэл элсүүлхэ hанамжа нүхэр Мадуев хэлээ.

Дархан хотын гүйсэдхэхэ захиргаанай даргын орлогшо Баянцогт хоёр талын зохёохы ажалтанай, тусхайлбал Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ, Н. Бестужевай нэрэмжэтэ Улаан-Удын ород драмын болоод Дархан хотын залуушуулай хүгжэмтэ драмын театрнуудай дунда, мүн хоёр хотын дуу, хатарай ансамбльнуудай дунда харилсаа холбоон үргэдэхэ ёнотой гэжэ мэдүүлээ. Тиихэдэ хоёр хотонуудай олониитын библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд хэрэг ажалаа мүн лэ нягта харилсаатайгаар ябуулдаг болохо, дүй дүршэлөө халан абалсажа байха ёнотой гэгдээ. Энэ уулзалгада Улаан-Удын городской Советэй түрүүлэгшын орлогшо М. Г. Семёнов, СССР-hээ Дархан хотодо байдаг генеральна консул Л. В. Зацепин гэгшэд, мүн бусадшье нүхэд хабаадалсажа үгэ хэлээ.

Мүн лэ энэ үдэр Дархан хотын «Улаан-бүч» гэжэ хүүгэдэй хатарай коллектив Улаан-Удын хүүгэдэй № 6 хүгжэмэй hургуулиин hурагшадтай, мүн хотын үхибүүдэй болон эдиршүүлэй зохёохы хэрэг хүтэлбэрилдэг байшангайхидтай уулзажа, бэлиг шадабарияа харуулба.

Дархан хотын эстрадын коллективиа прибор бүтээгын нэгэдэлдэ, Ленинэй орденто Улаан-Удын ЛВРЗ-гэй соёлой байшанда худэлмэришэдэй түлөөлэгшэдтэй уулзаба, концерт наада харуулба.

Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ уран зурагай музейдэ Дархан хотын уран зураашадай выставкэ нээгдэнхэй. Эндэ анда хотымнай уран зураашадай 50 гаран бүтээлнүүд, тусхайлбал, уран зураашад: Хаянхирваа, Ганбаатар, Эрднэбаатар, Нямдаваа, Шэнбат Болд, Намдаг, Ундарла гэгшэдэй Монгол hайхан ороной үзэсхэлэнтэ байгаалиие зураглаhан бүтээлнүүд, графика болоод скульптурын эүйлүүд харагшадай анхаралда дэлгэгдээ.

Дурсагдагша выставкые нээлгын баяр ёнололдо Монголой Аrадай Республикын Уран зураашадай холбооной Дархан хотын отделениие эрхилэгшэ Хаянхирваа, Буряадай ССР-эй соёлой министрэй орлогшо С. Ф. Миронова, Улаан-Удын горгүйсэдкомой соёлой таhагые даагша Ф. А. Дубанова, мүн бусад тушаалта нүхэд хабаадалсажа, хоёр таладаа удха шанартай hанамжа дүрадхалнуудые хэлэбэ.

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай ордон соо Дархан хотын залуушуулай театрай артистнууд «Чингис хаан» гэhэн шоу-концерт үгэбэ. Тэрээндэ дурсагдагша театрай хүгжэмшэд, дуушад, хатаршад олоороо хабаадалсаа.

Театрай уран гоёор шэмэглэгдэhэн сценэ дээрэ анда хотымнай бэлигтэ артистнууд гоё гоо зүүдхэл шэмэглэлээр баян хубсаhатай, монгол жэнхэни хүгжэм, дуунай аялга доро хэдэ хэдэн үзэгдэл-сценкэнүүдые харуулжа хани халуунаар угтагдаа.

Мүн Дархан хотодо ажаhуудаг 16 үндэhэ яhатанай түлөөлэгшэдэй, мүн дэлхэйн зарим үндэhэтэнэй заншалта хубсаhатай артистнуудай эб нэгэдэлые магтан түүрээhэн үзэгдэл-сценкын хатар наадан харагшадта hайшаагдаба.

Б. ЖАНЧИПОВ,
манай корр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: дуушан Д. Янжимаа буряад, монгол дуунуудые гүйсэдхэнэ; артист Ч. Батмүнх шог зугаата үзэгдэл харуулна; Н. Дуламсүрэн монгол арадай дуунуудые гүйсэдхэнэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Хонин ажалаа эршэмтэйгээр хүгжөөе!

ХҮСЭД БЭЛЭДХЭЛТЭЙ

hүүлэй хэдэн жэлэй туршада манай «Маяк» колхозой хүтэлбэри хонин ажалай бригаданууудай байра байдалые, ажал хэрэгүүдые hайжаруулха талаар горитой ажал ябуулжа байнхай. Эхэ хонидой отаранууды харуулhалдаг бригаданууда харюусалгатай, абьяас шуналтай хүнүүд хүдэлнэ. Хонидой байра, хашаа, хорёонууд булта заhабарилагданхай, дулаасуулгын түхеэрэлгэ хүдэлгэдэнэ.

Хонидоо уhалхадамнай таатай: уhа гаргадаг түхеэрэлгэ hаадгүйгөөр худэлхэhөө гадна, хонидоо бүлэн уhаар уhалха аргатай болообди. Хонишоднай зеленко ургуулдаг, үбэлдөө хүсэд хүрэхэ бусад тэжээлэй хоол элбэгээр бэлдэнхэй.

Ажахын ахамад хонишод И. М. Соколовой, Е. П. Васильевай, А. М. Плетневой хүтэлбэрилдэг бригаданууд жэл бүри hайн үрэ дүнгүүдые туйлана. Хониной мяха, ноohо худалдажа, ажахымнай горитой ашаг олзо оруулаа. Хонишодой салин хүлhэншье дээшэлээ: hүүлэй үедэ 400 гаран түхэриг hара бүхэндэ абанабди.

Бригададамнай намтай хамта М. А. Пыкин Г. Т. Павлов хоёр худэлнэ. 500 эхэ хонидые харуулhалнабди. Урзанда зуун эхэ хонинhоо 109 хурьга, харин үнгэрhэн жэлдэ 101 хурьга абажа түлжүүлээбди. Хонин бүриhөө дунда ээргээр 4,3 килограмм ноohон хайшалагдаа. Бүхыдоо 21,5 центнер ноohон абтаа hэн.

Энэ зун Булагай бэлшээридэ хонидоо адуулаад, намартаа, ургаса хурьаhгын hүүлээр, тарьаалан дээгүүр бэлшээгэбди. Хонидной таргалаа, яhала бараг бэлэдхэлтэй ондо оруулжа байнабди.

Долоодохи жэлээ Цыганка гэжэ нэрэтэй газарта үбэлжэнэбди. Эндэмнай хонишодой дулаан гэр байра түхеэрэгдэнхэй. Хонидой хашаа, байранууд бүрин бүтэн юм. Үбэлжөөнэй хажууда 23 гектар халаатай газар бии. Эндэ зеленко ургуулжа, хонидтоо тэжээл бэлэдхэнэбди. Үбэлдөө бардам хурэхэ үбhэ, hолоодмон ноосэлэгдэнхэй.

Бригадааараа хамтаран хонидойнгоо байра дулаалаа hэмди. Үүдэнүүд, сонхонуудыень заhабарилаабди. Дулаасуулгын түхеэрэлгэнүүд таhалгаряагүйгөөр худэлгэгдэнэ. Хонидой түл абахада хэрэгтэй юумэн хэгдээ.

Ажахымнай бүхы hалбаринууд ажахын тоосооной гуримаар худэлдэг. Тиимэhээ манай бригада бүхы гаргашаануудаа наринаар тоолодог. Хэды шэнээн тэжээл, электрын элшэ, түлеэ залhан, бусад материалнууд гаргашалагдааб гэжэ хинагдадаг. Бодомжотойгоор, гамтайгаар гаргашалаад, үндэр үрэ дүн туйлахые оролдодогбди.

Эдэ үдэрнүүдтэ отара дээрэ хоёр хонишон байна, гурбадахимнай гэртээ амаржа үрдинэ. Хоёр хонишоднай hэлгэлдээд, hүниидөө саг үргэлжэ хонидой байра шалгана, түймэрhөө hэргылнэ. hаяын удэрнүүдтэ хурьгалха хонидоо hүрэгhоо hалгаажа, клеткэнүүд соо байлгажа эхилээбди. Тиигээд лэ түл абалгын халуун хаhа эхилжэ, хонишоднай унаhан малгайгаа абаха сүлөөгүй ажаллахань гээшэ. hая гараhан хурьгадые эдеэлхэ, хурьгалhан эхэ хонидые hайнаар харуулhалха хэрэгтэй.

Энэ жэл эхэ хонин бүриhөө хурьга абажа түлжүүлхэ гэhэн зорилготойбди. Түл абалгын харюусалгатай хаhые эмхитэйгээр, гарзагүйгөөр дабажа гарахабди гэжэ найдагдана.

А. ИВАЙЛОВСКИЙ,
Тарбагатайн районой «Маяк» колхозой ахамад хонишон.

Манай hанаае зобооно

ДЭЛГҮҮР ДЭЭРЭ СЭН ХАЙШААБ?

...аралтын үдэр ...ын тубэй дэл-...ал хулгөотэй, ...а hэн. Хүн зо-...олон гээшэнь! ...й бүтадал адли ...одохо юм. Дэл-...дэ хоолой зүйл-... олоншье бэ-...ай hаань, тэдэ-...дынь гэдэргээ ...аар байгаа hэн. ...илээ. Дэлгүүрэй ...эрэшье, эхэнэр-...hайшье хүгшэ-...аан сэсэгэй се-... болон бусад ...алдажа, даараа-...эдэ болишон-...онод, ябасагаал-...аан hамар мү-..., наран сэсэгэй ...үүрэригтэ болон-хой юм хаш. Үнэ сэнhээнь марганhан хүнүүд тэдэнэрэй хажуугаар тогтоншьегүй үнгэрнэд. Дүнда зэргын hайнаай эхэнэр хүүгэдэй нааданхай—хоёр янзын машинануудые 25—15 түхэригөөр наймаална. Тэрэнэй сүүмхэ соонь эдэ машинануудай олон гээшэнь. Хаанаhаа тэдэниие олодог юм? Гайхалтай.

Дэлгүүрэй досоонь хэдэн зурууд столнууд дээгүүр яблока, груша, хурмаа, hонгино, чеснок гэхэ мэтэ зүйлнүүд элбэгээр табигданхай харагдана. Үүдэнhээ ороhоор 20—25 гэhэн тоо ехэл «хүндэтэй» гэгшэ гү гэжэ харагдаа бэлэй. Юуб гэхэдэ, нэгэ килограмм яблокын сэн 17—25 түхэригтэ, хурмаа—20—25, груша—15—20, граната 15—25 түхэригтэ болоно. Нэгэ килограмм чесногой сэнгэйнь 60 түхэригэй hаань, гурбан монсогорынь 4—5 түхэригэй гэхэдэнь, ганса салин хүлhөөрөө ажаhуудаг, юрын ажалша хүнүүд абахаяа марганал хаш. Харин генсионернүүд, олон хүүгэдтэй айлнууд эдэ зүйлэй эдеэ абаха гэгшэ гү? Зуныи тоhоной килограммынь 50 түхэригтэ хэды байгаашье hаань, тэрэнэй хойноhоо ута унжагай оошор. Саахар, тоhоной үгы болошоhон мүнөө сагта хотодо ажаhуугшад зүгын тоhоной хэды үнэтэйшье байбал, hүүлшынгээ мүнгэ тооложо, энэ шухаг продукци худалдажа абажашье магадгүйл. Эдбэндэ хэды хэды хорхойтобошье, зүрхээ дараад, өөртөө тон дүтэ продуктнууд—хартаабха, мяхан мүнөө хэдытэ байгаа юм ааб гэжэ hонирхобоб. Огородой эдеэн гэжэ томоор бэшээтэй киоскдо хүн зон баhал олон. Юу худалданаб гэжэ ооморто байhан уладhаа асуухадамни, хартаабха гэжэ ойлгуулба. Эдэнэр 1 түхэриг 30 мүнгэтэ килограмм сэнтэй хартаабхын хойноhоо удаахан зогсоhон хэбэртэйнүүд, хүртэхэ гэгшэ гү, али үгы гү гэлдэн гэмэрэлдэхэ юм. Ороидоол хоёр газарта худалдажа байhан газайн мяханай түлөө баhал ута унжагай оошор. Үхэрэй мяхан энэ үдэр ехэл элбэг байба. Гахайншье, үхэрэйшье мяханай килограммынь 35 түхэригөөр худалдагдана. Мухэр-Шэбэрэй районой Улаан-Туяа hуурилhаа ерэhэн үнинэй минии танил Б. Д. Гончиковтой эндэ уулзаhамни, «үглөонhоо хойшо үхэрэйнгөө мяханай тэн хахадынень арай-шамай худалдабабди. Удэшэ болотор бирахагүймнай хаш» гэбэ. Мүн лэ эндэ республикын Агропромсоюзай Түрүүлэгшын орлогшо (энэ зургаан мүнөө даб дээрэ үлэнхэй) Ф. М. Кауровтай баhал золгобоб. «Эдэ удэрнүүдтэ худөөгэй ажахымууд мяха эндэ асаржа худалдажа байнхай. Үсэгэлдэр Кабанскын, Ивалгын районуудhаа 100-гаад тонно мяхан асарагдаа. Мүнөөдэр ажахынууд ерэбэгүй янзатай. Загарайн «Талецкий» совхоз эндэнэй үдэр бүхэндэ мяха асаржа, 600 мянган түхэригэй продукци худалдаа» гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Тахяагай үндэгэнэй арбаниинь 30, hонгино 8—10 түхэригтэ байна. Бисквитнэ торт худалдажа абаха дуратайшуул баhал олон. Энээнэй килограммынь 17 түхэриг 33 мүнгэтэ юм ха.

— Иигээд сэнгэй табигдахадань, бүхы юумэмнай үнэтэй болохонь бэшэ юм гү? Тэрэнэй болохын урда тээнь энэ торт абажа, үхибүүдээ хужаруулан баясуулхамни гэхэдэ, килограммhаа дээшэ хэжэ үгэбэгүйл,—гэжэ залуу буряад эхэнэр, оошорhоо халуудашанхай гарахадаа, шангаар хэлэнэ.

Тэрэнэй худалдажа абаhан тэбхэрхэн тортоёо сүүмхэ руугаа болгоомжотойгоор хээд, үүдэн тээшэ сэдьхэл дүүрэн, томоотойхоноор алхалхыень харахадаа, хүн гээшэ ямаршье багахан юумэнhээ сэдьхэлээ ханадаг гээшэб гэжэ досоогоо би hанаа hэм.

Дэлгүүр дээрэхи мүнөөдэрэй сэнгынь хайшааб? Тэрээн тушаа уншагшадай ооhэдоо сэгнэлтэ үгэнэ бээ.

Д. ДОНДОКОВ.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДТЭ

Бүрин эрхэтэ гүрэнүүдэй Союз тухай хэлсээнэй проект СССР-эй Верховно Советэй республикануудай Советэй үзэмжэдэ табигдаа. Долоон хоногой урда тээ тэрэ ороной Гүрэнэй совет дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, республикануудай Верховно Советүүдтэ ба Союзна парламентда эльгээгдэhэн байна. Энэ документын хүби заяан хадаа ороноймнай политическэ ажабайдалай гол асуудал болоно гэжэ ойлгосотой.

«Танай шидхэбэри общественые шахардуу шанга байдалhаа гаргаха шэнэ арга олгожо үгэхэ гү, али манай арадууд удаан сагай туршада ямаршье найдалгүйгөөр иимэ байдалhаа ганса гансаараа гараха баатай болохо»,—гэжэ Михаил Горбачевой ороной парламентын гэшүүдтэ хандаhан хандалга соо хэлэгдэнэ.

Зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадагшад эгээл иимэ эмжэхэтэйгээр тус асуудалда хандана. Гэхэтэй хамта хубилжа байгаа үйлэ хэрэгүүдые, илангаяа Украинада боложо үнгэрhэн референдум ба hунгалтые хараада абангүй байжа болохогүй гээд Россин түлөөлэгшэ Сергей Шахрай тэмдэглэнэ. Тиимэhээ Союзые бүрин бүтэн зандань үлөөхэ бүхы арганнуудые туршаад үзэхэ хэрэгтэй. Депутадууд Союзай түлөө дуугаа үгэхэ зуураа бүрин эрхэтэ гүрэнүүдэй хэлсээндэ хэдэн заhабари ба нэмэлтэ оруулхые дурадхаба. Зубшэн хэлсэлгын дүнгөөр республикануудай Советэй урдань Союз гэжэ нэрлэгдэдэг байhан бүрин эрхэтэ гүрэнүүдэй Верховно Советүүдтэ хандаhан хандалга абтаха гээд хараалагдана.

Дэлгүүртэ шэлжэн орохо үедэ СССР-эй Верховно Советэй республикануудай Советэй ажал ябуулгын гол шэглэлнүүд тухай асуудал ба ороной гүрэнэй өөюулгүйе сахиха органуудые хубилгаха хуулиин проектын түлөө дуугаа үгэлгэ заседаниин зүблэхэ зүйлнүүдэй тоодо оролсоно.

(ТАСС).

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОВЕДЭЙ БҮРИН ЭРХЭТЭ ГҮРЭНҮҮДЭЙ ВЕРХОВНО СОВЕДҮҮДТЭ ХАНДАhАН ХАНДАЛГА

СССР-эй Гүрэнэй советэй дурадхаhан бүрин эрхэтэ гүрэнүүдэй Союз тухай хэлсээнэй проектые СССР-эй Верховно Советэй республикануудай Совет зүбшэн хэлсээд, бүхы дээрэнь дэмжэбэ.

Бүрин эрхэтэ гүрэнүүдэй арадуудай урда харюусалгатай байhанаа мэдэржэ, дэлгүүртэ шэлжэн оролгын үедэ боложо байгаа гүнэгы хубилалтануудта hанаагаа зобон, эрхэ байдалые тогтонижоруулан hайжаруулха, шахардуу шанга байдал усадхаха, бүрин эрхэтэ гүрэнүүдые эбтэй болгохо арга нүхэсэлнүүдые бэдэрэлгэдэ хубитаяа оруулхые оролдон, республикануудай Совет бүрин эрхэтэ гүрэнүүдэй Верховно Советүүдтэ хандажа, проектые hаяын сагта парламентнуудта хаража үзөөд, тэрээндэ гар табилгые түргэдхэхын тула hанал бодолоо найруулжа үгэхыень уряална.

Республикануудай Советэй Түрүүлэгшэ А. АЛИМЖАНОВ.

ТАСС hүүлэй мэдээсэл

МОСКВА, декабриин 3. СССР-эй арадай депутадай эрхэ түлөөлэгыень болзорhоо урид болюулха тухай Борис Ельцинэй мэдүүлгые СССР-эй Верховно Советэй Союзай Совет баталан зүбшөөбэ. Россин Федерациин Конституциин дүримэй ёноор РСФСР-эй Президент арадай депутат байха ёногүй гэжэ тодорхойлогдоноhой.

Орон доторнай мэдээжэ болоhон СССР-эй арадай үшөө 14 депутадай эрхэ түлөөлэгэ Союзай Советэй тогтоолоор болзорhоо урид болюулагдаа. Мэдүүлгэнүүд соогоо тэдэнэр элдэб шалгатаануудые дурдаhан байна. Жэшээлхэдэ, Молдовын дулдыданги бэшэ болоhон дээрэhээ иимэ эрхэ түлөөлэлгэhөө арсанаб гээд Мирча Снегур бэшээ hэн. Валентина Голубева КПСС-hээ депутат байха дурагүйгөө тэмдэглээ. Ондоо ажалда ороhон, ондоо нютагта зоohэн гү, али «депутадай уялгануудые дүүргэхэ аргагүй байhан» тухайгаа бусад депутадууд бэшээ hэн.

* * *

СССР-эй Президент Михаил Горбачев ороной парламентын гэшүүдтэ хандаhан хандалгада гараа табижа, бүрин эрхэтэ 12 республикада эльгээгээ.

Москвада болоhон брифинг дээрэ СССР-эй Президентын хэблэлэй бүлэгэй хүтэлбэрилэгшэ Андрей Грачев энээн тухай мэдээсэбэ. Хандалгын зарим хубинуудые тэрэ тобшохоноор уншажа үгэхэ зуураа «Эсэгэ ороноймгоо ажабайдалай түлөө hанаагаа зобожо байhан дээрэhээ» СССР-эй Президент иимэ хандалгада гараа табяа гээд тэмдэглэбэ.

* * *

Борис Ельцин РСФСР-эй Верховно Советэй хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаба. Россин нэгэдэхи вице-премьер Геннадий Бурбулис уулзалгада хабаадалсаа, Россин парламентын түрүүлэгшын орлогшо Владимир Шумейко арадай депутадуудтай уулзахадаа, энээн тухай мэдээсээ hэн.

Хубилалтануудые үнгэргэхэ, Россин гүрэнэй политика, тэрэ тоодо уласхоорондын харилсаанууд тухай хөөрэлдөөн хоёр сагай туршада болоо. Уулзалгын үедэ «зүбшэн хэлсэгдэhэн бүхы асуудалнуудаар нэгэн адли hанамжа адаглагдаа» гээд В. Шумейко тэмдэглэнэ. «Россин Президент ба парламент хоёрые эбгүй болгохые саашадаа оролдоhоной хэрэггүй» гэжэ Б. Шумейко депутадууд болон журналистнуудта хандан хэлээ.

РСФСР-эй дээдэ hургуулинуудай студентнэрэй профсоюзуудай ассоциаци Россин хүн зоной эгээн бага тэдхэмжэтэй студентнэрые социальна талаарнь хамгаалха гэhэн зорилготой. Тус ассоциациин эмхидхэн байгуулгын конференци Москвада эхилээ.

Студентнэр хадаа Россин шэнэ засагай найдамтай халаан гээд конференци дээрэ тэмдэглэгдээ. Гэбэшье тэдэ мүнөө социальна тон муу байдалтай. Үнэ сэнгэй улам дээшэлжэ байхада hурэлсадаг залуушуул хүшэр байдалда ороно. Уридшалан тоолоhоной ёноор, студентнэрэй столово соо удын хоолой түлөө удангүй 20—30 түхэриг түлэдэг болохо байна. Харин магазинhаа эдеэ хоолой зүйлнүүдые студентнэр мүнөөшье диилэжэ абахаяа болинхой. Бюджедэй hалбариин худэлмэрилэгшэдэй салин хүлhэ дээшэлүүлхэ тухай Президентын hаяхан гаргаhан Указ соо стипенди дээшэлүүлхэ тухай нэгэшье үгэ хэлэгдээгүй. Тиигэжэ студентнэрые тоогоогүй Россин хүтэлбэрилэгшэдэй нэрэ хүндэ бууруулна бшуу.

«Мүнөө эмхидхэн байгуулагдажа байгаа ассоциаци Россын гүрэнэй ба ниитын бүридэлнүүдтэ студентнэрэй аша туhые хамгаалха зорилготой, — гээд конпресстэ хабаадагшад хэлэнэ.

—Гадуур тэрэ профсоюзай эмхинүүдые бэхижүүлхэ, залуушуулда юридическэ ба бусад туhаламжа үзүүлхэ, мүн hурэлсадаг залуушуулай экономическа байдалые hайжаруулха зорилготойгоор студентнэрэй олзо оршын хэрэг хүгжөөлгэдэ нүлөөлхэ байна.

Гадаадын экономическа банк эрхэтэдтэ валюта худалдадаг заншалаа hэргээгээ.

Банкын правлениин түрүүлэгшын орлогшо Валерий Лольчевэй мэдээсэhэнэй ёноор валюта худалдаха ба худалдан абаха шэнэ түхэл арга тодорхойлогдонхой.

БАРНАУЛ.

Зүүн Европын оронуудhаа болон Балтийска гүрэнүүдhээ совет сэрэгшэдые заатагүй гаргаха хэрэгтэй гээд Россин вице-президент Александр Руцкой тоолоно. Тэрэнэй тула сэрэгшэдтэ таарамжатай социальна эрхэ байдал байгуулха шухала.

400 мянган офицерэй гэр байрагүй үлөод байhан үнаарые вице-президент тэмдэглээ hэн. Харин тэдэнэй гэр бүлэнэрые нэмээ hаа, миллион гаран зон болоно. Харин Литва болон бусад республиканууд сэрэгшэдые дары түргэн гаргагты гэhэн эрилтэ табихаhаа гадуур бүхы зэр зэмсэгыень өөртөө үлөохэ hанаатай.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй комитедүүдтэ

ХЭДЫ МЭРГЭЖЭЛТЭД ХЭРЭГТЭЙБ?

Буряадэй ССР-эй Верховно Советэн Эрдэмэй, эрдэм һуралсалай, соёлой, спортын, залуушуулай хэрэгүүдэй асуудалнуудай талаар комитедэй эмхидэтэ заседани һаяхан болобо. Тус комитедэй түрүүлэгшэ С. В. Калмыков заседаниие нээхэдээ, республика дотор мэргэжэл олгодог һуралсалай никтэ нэгэн программа зохёохо тухай асуудал мүнөөдэр зүбшэн хэлсэхэ ёһотойбди гэжэ мэдэсэбэ.

— Мэргэжэл олгодог һуралсалай программа тухай хөөрэлдөөн болоһоор үнинэй гээшэ. Гэхэ зуура тус һуралсалай хүгжэлтын холын хараа түсэб баталагдаагүй байнаар. Дээдэ болон дунда мэргэжэлэй һургуулинуудта оорынгөө саашанхи хүгжэлтын хараа түсэбүүдые зохёожо үгэхыень гуйһан байхабди. Мүнөөдэр зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалаар оорынгоо һанамжа, дурадхалнуудые хэлэхые гуйнаб,— гэжэ тэрэ нэмэбэ.

Республикын эрдэм һуралсалай министр С. Д. Намсараев түрүүлэн үгэ хэлэбэ. Республика дотор тусхай мэргэжэл олгодог 19 дунда һургуули, дээдэн 4 һургуули тоологдодог байна. Эдэ һургуулинуудтахи һуралсолай саашанхи хараа түсэб тодо ойлгосотой бэшэ. Буряадай хүдөө ажахын институт тодорхой холын хараа түсэб табиһан байна. Тиихэдэ тусхай дунда мэргэжэл олгодог олон һургуулинуудыг ёһын тэдыдэ, элдэб юумэ засарһан дээрэ бэшээд асараа гэжэ министр шүүмжэлбэ. Дээдэ ба тусхай дунда һургуулинуудай директорнүүдэй совет бии юм. Тэрэ совет бүхы зорилгоёо һайнаар дүүргэнэ гэхын аргагүй гэбэ. Гэбэшье бүхы ораэдүйн мэргэжэлтэдые бэлдэхэ хүдэлмэрие залан хүтэлбэрилхэ орган үгы гэжэ министр хэлээ.

Удаань республикын дээдэ һургуулинуудай ректорнүүд үгэ хэлээ. Жэшээлхэдэ, Буряадай Доржо Банзаровай багшанарай институдай ректор Г. Д. Басаев: һаяхан РСФСР-эй багшанарай институдай ректорнүүдэй зүблөөндэ хабаадалсаһан байнаб. Дээдэ һургуулинуудай һуралсалые америкынхидэй жэшээгээр үнэргэе гэжэ дурадхаа. Бүхы юумэеэ Америкэ тээшэ хараад хэхэ болоо һаа, юун болохоб? Өөһэдөө энэ тэрэ юумэ хэхэ аргатайбди гэжэ һананаб. Арсалдаата хөөрэлдөөнэй болоошье һаань, дээдэ һургуулинуудай һуралсалай системые хубилган шэнэдхэхэ хэрэгтэй гэһэн тобшолол зүблөөндэ хабаадагшад хээ. Гэхэтэй хамта хуушанай, олон жэлэй туршада тогтонижорһон дүй дүршөлөө алдангүйгөөр, шэнэ юумэ нэбтэрүүлхэ ёһотойбди.

Д. Ш. Фролов, Зүүн Сибириин технологическа институдай ректор: — һуралсалай байгууламжада шэнэ юумэ нэбтэрүүлхэ гэжэ оролдонобди. Жэшээлхэдэ, Гусиноозерск хотодо фабрично-заводской училищи (ФЗУ) шэнги һургуули эмхидхэзбди. Тэндэ жэлэй туршада һураһан, һайн сэгнэлтэнүүдые абаһан залуушуул ямаршье шалгалтагүйгөөр манай институдта орохо юм.

Экономикын талаар ректорэй орлогшын тушаал бии болгообди. Тэрэмнай институдай барилга хэхэ гэхэ мэтэ асуудалнуудые шиидхэжэ байха болоно. Мэргэжэлтэдые хөөрхөөр шатаар һургажа, диплом үгэдэг болохо талаар хүдэлмэри ябуулагдана. Ерэхэ жэлдэ институдта абтадаг студентнэрэйнгээ тоо үсөөрүүлхэ гэжэ оролдохобди. Гэхэтэй хамта Сибириин ба Алас-Дурна зүгэй регионой кадрнуудые бэлдэхэ арга боломожо бии.

А. Ц. Бэлдуев, Буряадай хүдөө ажахын институдай ректор:

— Дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда Буряадай хүдөө ажахын институдай саашадаа хүгжэхэ холын хараа түсэб зохёоһон байнабди. Гэхэтэй хамта өөрынгөө институдые агроуниверситет болгохо һанаан бии. Хүдөө ажахын институт дүүргэхэ мэргэжэлтэдые 3 онодоо шатаар һургаха түсэб зохёогдонхой. Һуралсалай нэгэдэхи шатада — бакалаврнуудые, хөөрдохи шатадань магистрнуудые бэлдэхэ гэхэ мэтээр һуралсалаа эмхидхэхэ гэжэ хэлсэнхэйбди. Кафедрануудай тоо 2—3 дахин үсөөрхэ болоно.

В. С. Орлов, Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой институдай ректорэй орлогшо:

— Студентнүүдтээ гансал соёлой эмхидүүдэ ажаллахэ эрдэм мэдэсэ үгэхэ бэшэ, харин һургуулинуудта багшалха эрхэтэй байхаар һургаха зорилго табибабди. Тиимэһээ педагогико заадаг факультет бии болгогдоо. Тиигэжэ хөөр мэргэжэлтэй хүнүүдые бэлдэдэг болохомнай. Гэхэ зуура заочно отделениде мэргэжэлтэдые олоор абаха гэжэ эрмэлзэнэбди.

Комитедэй заседани дээрэ Улаан-Удын лесотехническэ техникумэй директор В. В. Захарова, Хяагтын соёл гэгээрэлэй училищиин директор И. В. Филиппов, республикын элүүрые хангалгын министрэй орлогшо К. Ж. Маланов республикын арадай эрдэм һуралсалай министерствын инспектор Л. Ч. Нимаева болон бусад үгэ хэлэжэ, һанамжа дурадхалнуудаа хэлэһэн байна.

Республикын дээдэ болон дунда тусхай һургуулинуудта бэлдэгдэдэг мэргэжэлтэдые арадай ажахын эрилтэнүүдые хангахаар түсэблэдэг боложо, республикын арадай эрдэм һуралсалай министерствын дэргэдэ мэргэжэлтэдые бэлдэхэ асуудалаар тусхай комисси бии болгохо гэжэ хэлсэгдээ.

С. СТЕПАНОВ.

Буряадай хүдөө ажахын институдай 60 жэлэй ойдо

ОШОҺОН САГАЙ ОРЬЁЛ ДЭЭРЭҺЭ

1931 оной декабриин 5-да СССР-эй Наркомземэй, гарга-һан захираалтын ёһоор, Улаан-Үдэ хотодо Буряад-Монголой агропедагогическа институт нээгдэһэн юм. Институт зоотехническэ болон тэжээл слзобсрилгын факультедүүдтэ буридэдэг һэн.

Саашадаа институт нэгэтэ бэшэ хубилалтануудта орохон байна. 1960 онһоо хойшо тэрэ Буряадай хүдөө ажахын институт гэһэн мүнөөнэйнгөө нэрэ абаһан юм. Мүнөө үедэ институт манай ороной зүүн хизаартахи томо дээдэ һургуулинуудай нэгэн болонхой. Тиихэдээ 7 янзын мэргэжэлтэдые бэлдэдэг байна. Нэрлэбэл, агрономууд, агрохимигүүд, ветеринарна врачнууд, зооинженернүүд, инженернүүд, экономистнууд бэлдэгдэдэг юм.

Институдай материально-техническэ үндэһэ һуури ябала бата бэхи юм. Тэрэ хамтадаа 14 миллион тухэриг мүнгөөр сэгнэгдэдэг.

Хамта дээрээ эндэ 341 багша заажа байдаг. Тэдэнэй дунда 16 профессор, эрдэмэй докторнууд, 174 кандидадууд, доцентнүүд бии юм гэжэ дуулгахада болоно. 16 багшанарта «Буряадай ССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша» гэһэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдонхой.

Һуралсалай түрүүшын үдэрһөө студентнэр бүлта ябала оролдожо, мэргэжэлээ шудалжа эхилдэг гэхэ хэрэгтэй. Тиихэдээ һурагша бүхэнэй эрдэм мэдэсэ имэ тал багшанарай бэлиг шадабариһаа дулдыдаха зэргэтэй. 1930-аад онуудаар һуралсалда «бригадна» арга дүрэ гэд хэрэглэгдэдэг һэн. Харин 1960-аад онуудта «программированна» һуралсал дэлгэрһэн байгаа, 80-яад онуудта «проблемнэ» һуралсал гэд тодорхойлогдоһон байдаг. Тиихэдэ мүнөө сагта «модульно» һуралсал гэд хэлсэнэбди. Һуралсалай бүхы ябасые хубилгажа эхилһэн зүйл гэбэл, ЭВМ-үүдые үргэнөөр хэрэглэлгэ мүн болоно.

Агрономическа факультедэй оюутад компьютернуудай туһаар ороһо таряанай болон хартаабхынургаса шэнжэлэх аргатай болонхой. Тэрэшэлэн оньһото техникын туһаар ветеринарка факультедэй хубүүд, басагад малай үбшэнүүдые тодорхойлжо һурадаг.

Һуралсалаа бүри һайнаар эмхидхэхэ арга методическа хүдэлмэрийе үргэдхэлгэтэй сэхэ холбоотой. Жэл бүхэндэ һуралсалай болон методикын 70-аад номууд хэблэгдэдэг юм.

Хубилган шэнэдхэлгын эхилһэнһээ хойшо студентнэрэй эрхэнүүд нилээн ехэ болонхой гээшэ. Тэдэнэр институдайнгаа бүхы ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг болобо. Жэшээнь, ректорые болон декануудые һунгадаг юм. Стипендинүүдые олгохо хэрэгые тэдэнэр мүн шиидхэлсэдэг гээшэ. Эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ олон студентнэр дуратайгаар хабаададаг. Илангаяа гүрэнэй бюджедтэ болон ажахын хэлсээндэ зорюулагдаһан темэнүүдые тэдэ һонирхожо шэнжэлдэг юм.

Студентнэрэй эрдэмэй-үйлэдбэриин отрядуудай ябуулдаг хүдэлмэри һүүлэй үедэ ябала эдэбхижүүлэгдэжэ байнхай. Эдэ отрядуудай гэшүүд туһатай шэнэ арга дүрэнүүдые ажалда хэрэглэхэ талаар горитой туһа хүргэдэг гэхэ хэрэгтэй. Студентнэрэй эрдэмэй конференциүүд дээрэ отрядуудай хүдэлмэриин дүнгүүд согсологдодог. Тиигээд эрхим гүүлэһэн студентнэр Новосибирск, Санкт-Петербург болон бусад томо хотонуудта һуралсалаа үргэлжэлүүлхэеэ эльгээгдэдэг. Монголой ниислэл Улаан-Баатарай университедэй студентнэртэй холбоо барисаанай уулзалганууд заншалта болонхой гээшэ.

Хубүүд, басагадай ажабайдалда спорт горитой һуури эзэлдэг. Эгээл олоор залуушуулай хабаададаг зүйлнүүд гэхэдэ, барилдаан, бокс, һур харбалга болоно. Бэрхэ тренернүүд М. В. Зырянова, Ю. А. Акулов, В. В. Павлов, Г. Б. Бардамов, В. А. Фомин гэгшэдэй хүтэлбэри доро ураскоорондын классей 2 мастер (В. Косульникова-велосипед, Г. Цыренов—дүрэ буляалдалгын барилдаан), СССР-эй спортын 49 мастер, 156 мастерта кандидат бэлдэгдэнхэй юм. Я. Цыренжапова 1985 ондо һур харбалгаар дэлхэйн рекордсменка болоһон байгаа. Манай институдай саашадай команда РСФСР-эй чемпионууд болоһон байха.

Залуушуулай сүлөө сагаа үрэ ехэтэйгээр, һонирхолтойгоор үнгэргэлгэдэ уран һайханай коллективүүд, студентнэрэй клуб ехэ үүргэ дүүргэдэг гээшэ. Институдтамнай «Алтан-Булаг» гэжэ дуу, хатарай ансамбль, «Ая-ганга» гэһэн театр-студи, дуунай-инструментнүүдэй ансамбль удаан саг соо хүдэлжэ байдаг.

В. Д. Дамбаев, В. И. Шахова гэгшэдэй ударидалга доро «Алтан-Булаг» ансамблиинхид элдэб тээгүүр мэдээжэ болонхой. Манай дуушад, хатаршад Эрхүү, Благовещенск, Москва, Минск болон оронойнгоо бусад газарнуудаар концертээ харуулхаяа гадна Румыни, Польшо, Монгол оронуудаар ябаһан габьяатай гээшэ. Эдэ бүгэдынгөө түлөө 1978 ондо «Уран һайханай арадай коллектив» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна.

Институднай хүдөө ажахын эрдэмэй түб болоно гээшэ. М. П. Балков, К. Е. Ильин гэгшэдэй хүтэлбэри доро ябуулагдаһан хүдэлмэриин ашаар, манай эндэхи үнеэн һүрэг симментал үүлтэрэй малтай үржэүүлэгдэжэ, ехэ һу үгэдэг болонхой. Жэл бүри институдай һуралсалай ажахы (учхоз) Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй ажахынуудта 120—170 толгой иимэ мал худалдадаг болонхой юм.

Манай эрдэмтэд К. Т. Мункоевой хүтэлбэри доро симментал үнеэдые хальмаг болон казах үүлтэрнүүдэй малтай үрэжүүлһэнэй ашаар мяханай һайн үүлтэрэй мал үсхэбэрилжэ шададаг болонхой. Иимэ малай толгой 87 мянган болонхой юм. Буряадта үүлтэртэ мал үсхэбэрилдэг 5 совхоз тоологдодог байна.

Манай эндэхи үүлтэрэй хонидые үсхэбэрилхэ хэрэгтэ эрдэмтэд Р. П. Пилданов, К. Д. Миронов, Н. В. Стариков гэгшэдэй габьяа ехэ юм.

Биологическа болон ветеринарна эрдэмэй хүгжэлтэдэ эрдэмтэд Н. А. Спирюхов, К. А. Васильев, В. Я. Суетин, Г. Ш. Жанчипов, В. Р. Филиппов, Д. К. Черяяков, П. Л. Найманов, А. Косых, В. А. Матвеев болон бусад горитой хубитаяа оруулһан байха.

Агрономическа факультедэй кафедрануудай шэнжэлхы хүдэлмэри зональна аргаар сабшалан уһалелгада, таряанай ургасые дэмшэлүүлгэдэ саг үргэлжэ зорюулагдадаг юм. Свекло, хар... түмһэтэ бусад ... харууһалха, ургу... ломжонуудые б... тэд шэнжэлдэг.

Механизацийн... дэй эрдэмтэд ... ажал ябуулна ... оройдоол тебан... да эрдэмэй-те... хемта дээрээ 2... хал хаража үзэ... юм.

Һүүлэй 10 жи... менай институд... ухаалан зохёо... шэлгэ берюу... Тэдэнэр хэрэг... дурадхал оруу... онһоо эхилжэ ... кандидедай дис... гаалха талаар эрдэ... байгуулагданай ... 9 жэл соо 14... хамгаалагданай.

Институдыемн... рээ 20 мянгаар... гаранхай. Манай... тэдэй нүүрэ... элдэб нютагуулс... ломоор. Эгээл ... тэд Буряадыг... Эрхүүдэ болон... лажа байдаг.

Манай институ... най Министрнүүд... Түрүүлэгшэ), Н... (худөө ажахын ... Цыбикжапова (... гай «Коммунизм» ... түрүүлэгшэ), ... (Борьёогой, совх... тор, РСФСР-эй ... тат), профессор ... ков (Хүдөө аж... Россин академи... респондент), П. ... (полковник, СССР... харуулай сэрэгт... нарна албаная ... лон бусадаар бэ... догбди.

Ю. ...

ветеринарна ...

ветеринарна ... тор,

терапиин кафедр...

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй

ШИИДХЭГДЭЭГҮЙ АСУУДАЛНУУД ОЛОН

Һаяхан Ахын районой түб Орлик тосхондо арадай депутадуудай районно Советэй VII сесси боложо үнгэрбэ. Тус сесси хадаа энээнһээ урда тээ үнгэргэгдэһэн сессинүүдһээ эбтэй эотэйгээр, ажалай оршон байдалда үнгэрөө гэжэ сэхэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Сессиин үзэмжэдэ райсоведэй президиумэй тоосоон, Ахын райсоведэй муниципальна эд зоорин тухай, аймагай газетын редакторые һунгалга болон бусад асуудалнууд табигдаа. Түрүүшын асуудалаар Ахын райсоведэй президиум тэбхэр жэлһээ үлүүтэй үе саг соо эһэн ажал тухайгаа тоссобо. Нёдоондо жэлэй эгээл энэ үедэ (октябрь һарада) болоһон сесси олоной ухаа сэдьхэлдэ эли тодоор һанагдан хадуургаа һэн. Мүнөө энэ тоссоого сессиин хүдэлмэридэ хабаадалсажа байһан олохон арадай депутадууд, районой эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд ба харюусалгата түлөөлэгшэд тэрэ сессиин үедэхи арсалдаата, эб зогүй байдалые мүнөө заатагүй һанажа, үнэрэһэн хугасаагай үйлэ хэрэгүүдые шүүмжэлэн, гүнзэгыгөөр бодомжолон һуугаа ёһотой. Харин тиихэдэ зарим арадай депутадууд ба хүтэлбэрилэгшэд мүнөө тоосоһон райсоведэй президиумэй түрүүлэгшэ С. Д. Аюшеев ба зарим тэрэй туһалгашанар болон тала бариталагшадта этигэл найдабари үзүүлхэгүй гэхэ мэтээр шуугалдаа болэй.

Тэбхэр жэл соо саг, байра байдал тад ондоогоор, һайн тэшээ хубилжа, район доторхи ажал хэрэгүүдые, илангаяа райсоведэй хүдэлмэрие нэгэ хараа шэглэлтэйгээр, имагтал һайн тээшэнь ябуулха гэжэ шиидэһэн арадай депутадууд ба хүтэлбэрилэгшэд, эдэбхитэй олошорһон, тэдэнэй хүсэл зориг, хараа бодол нэгэдэжэ эблэрһэн эли тодоор үзэгдэбэ. Элидхэлшэшье, үгэ хэлэһэн арадай депутадууд ба эмхи зургаанууд болон колхозуудай ударидагшад тоосоото үе соо хэһэн ажал хүдэлмэри, үшөөл хэгдэмээр саг, бүелүүлэгдээгүй үйлэ хэрэгүүд, дутуу дундануud дээрэ онсо тогтоһон юм.

Жэшээлхэдэ, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозһоо эрэһэн арадай депутат Л. М. Галсанов түрүүлэн үгэ абажа, районно Советэй ажал хүдэлмэридэ олон дутуу дундануud үшөөл бии байнаар гэбэ. Энэ хабар үер усалда эбдэрһэн, һандарһан Сэнсын хүүрэг мүнөө болотор эзлагдаагүй байнаар. Хүн зоной урагша хойшоо ябахада һаалта болонхой. Илангаяа, зунай үедэ, уһанай үерлөөд байхада, Сэнсэ голые гаталхань хэсүү юм. Тиимэһээ уһанда боогдожо, олон зоной ажал хүдэлмэри һаатана гээд депутат шүүмжэлбэ.

Энэ хүүргые түргэн саг соо бодхоохо тухай ёймагай газетын нюур дээрэ арадай депутат Н. Ж. Дабаев зундаа бодомжолоо һэн. Тоод тэрэнь хүсэндөө хүрөөдүй байна. Саашань депутат Галсанов зайн галай колхоздо ходо унтардаг тухай хэлээ. «Энэ хэрэгые заһаха арга байдаг юм гү?» гээд тэрэ сессиһээ сэхэ асууба.

«Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ Б. С. Габанов үгэ абажа, малшадай ажал хэрэгүүд тухай дуулгаба. Энэ колхоз хадаа һүүлэй үедэ Аха нютаг соогоо нилээд һайн амжалтануудтай гэжэ алдаршахай юм. Малшадай, бэшэшье ажалшадай ажалай журам энэдэ ябала барааг һайн, ажал хүдэлмэриингөө түлөө тэдэнэй харюусалгашье дээгүүр юм. Тиихэдэ Габанов Аха нютагайнгаа Элшэрэй бэлшээринүүдые бусааха тухай хэлэбэ. Эндэхи үргэн уужам бэлшээринүүд хадаа Аха нютагай малшадта мүнөө дээрээ туһа нэмэригүй юм. Тэдэнние хүршэ түнхэнэйхид ашаглажа байдаг. Энээн тухай республикын Министрнүүдэй Совет һанаагаа өөрөөжо, тусхай тогтоол абаһан байгаа. Харин мүнөө тэрэ тогтоолые болюулжа, Элшэрэй бэлшээринүүдые эзэндэнь — ахынхиэтэ бусааха тухай асуудал табигдана.

Харин тиихэдэ түнхэнэйхид республикын дээдэн зургаануудта түшэглэн, эдэ бэлшээринүүдые саг зуура ашаглаха тухай дээдэн зургаанай тогтоол гаргуулаад, тэдэ бэлшээринүүдэй түлөө ахынхидта түлөөһэ түлөөхөөр баталһан хэлсээгээшье дүүргэхээ арсаха. Тэдэнэр үнэгэрһэн хабар Ахада ерэхэдээ (райсоведэй түрүүлэгшэ А. Д. Моглоев түрүүтэй) 700 тонно овёсой үрэһэ үгэхэбди, тэрэ бидэндэ далайн дуһалһаа өөрэгүй гэһэншүүгээр найдуулһан юм. Харин мүнөө болоходо, зугаань тад ондоо болоно, арсахатээшээ болоно бейгаа юм гү? Иигэжэ хэһэч хэлсээгээ эбдэжэ болохогүй юм аав даа.

Ахын ой модоной ажахын директор Ж. Д. Гармаев ехэ удха шанартай үгэнүүдые хэлээ һэн. Нэн түрүүн, райсоведэй президиумэй тоосоон тухай хэлэхэдээ тэрэ иигэжэ хэлэбэ:

— Депутат Аюшеевэй элидхэл дотор президиумэй гэшүүдэй ажал хүдэлмэри тодорсогүй. Хэн ямаараар ажаллажа байгааб, уялгануудаа яажа дүүргэжэ байһан тухайнь элидхэл дотор хэлэгдэнэгүй. Һүүлэй үедэ райсоведтэ аалин нэмдуу байдал тогтонхой. Хэн хэнэйшье шүүмжэлхэ, хэндэшье ажаглалта хэгдэхээ болиихой ха. Энэ хадаа мүнөө үеын эрхэ байдалда таарамжагүй байна,— гээд нүхэр Гармаев хэлэбэ.

Саашань район дотор үни баригдажа эхилһэн һу, мяха үйлэдбэрилхэ пунктнуудай хаягдашанхай, мүнөөшье ашаглалтада орожо шадаагүй байһые тэрэ тэмдэглээд, райсоведэй президиумэй эзэмэ эндэ бии гэбэ. Президиум хадаа алдуу эндүүнүүдээ зүб мүреөр, һайнаар шүүмжэлэн хүдэлхэ ушартай.

Арадай депутат «Улаан Аха» колхозой ударидагшадай нэгэн Ж. Д. Самбялов үгэ хэлэжэ, нүхэр Гармаевай үгэнүүдтэй адлирхуу зүйлнүүдые хэлээ һэн. Адуу малаа байра дээрээ тушаагаад байбал, хэды һайн бэлэй. Мон хүрэтэр туугдахадаа мал ехэер турашана ха юм. Саашань нүхэр Самбялов хэлхээ холбооной тон муугаар хүдэлдэгые шүүмжэлээ. Алишье сагта «Улаан-Ахатай» холбоон байнагүй. Энэ хэрэгэй түлөө сэхэ харюусаха нөөд бии ха юм. Юундэ Президиум тэдэнһээ асуунагүйб, эрилтэ табинагүйб?

«Аха» кооперативай хүдэлмэрилэгшэ, арадай депутат А. С. Галсанов үгэ хэлэхэдээ ажалай журам һула, илангаяа колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд ажалдаа хайша хэрэгээр хандана гэжэ тэмдэглэбэ. Тиимэһээ адуу малаа һаахаяа огто болиихой. Хүдөө ажахын продукци абалга һал унанхай гэбэ.

Мүн тиихэдэ дайнай ба ажалай ветерануудай районой Советэй түрүүлэгшэ Н. Х. Мандагаев баһал журам тухай тогтоод, ажал хүдэлмэридэ ямаршье хиналта шалгалта үгы байнаар гэбэ. Тэрэ малшадта эрилтэ дээшэлүүлжэ, адуу малаа һаажа, һу, тоһо элбэгжүүлхэ тухай асуудалда ехэ анхаралтай хандуулһан байна.

Сесси дээрэ арадай депутадууд Н. Ж. Дабаев, Г. Ц. Цыбденов, Ж. Л. Найдаков, К. Б. Муханов, К. Д. Тулуев үгэ хэлэбэд.

Удаань БурССР-эй хүдөө ажахын ба эдэ хоолой талаар министр Н. Н. Найданов үгэ хэлээ.

Тоосоогоор сесси шиидхэбэри баталан абаа. Бэшэ зүбшэгдэхэ асуудалнуудаар шиидхэбэринүүд абтаба.

Жэшээлхэдэ, районой «Шэнэ Саяан» газетын редакторые һунгалга жэлһээ үлүү саг соо үргэлжэлжэ, нилээдгүй ута «нахалтай» болоһон асуудал һэн. Сесси дээрэ энэ асуудал шиидхэгдээ.

Депутат С. Д. Аюшеев мэдүүлгэ барижа, ажалһаа сүлөөлэгдэбэ.

Райсогедэй түрүүлэгшээр В. Р. Монголов нэгэн дуугаар һунгагдаа. Тэрэ хадаа урдань райсоведэй түрүүлэгшын нэгэдхэн орлогшоор ажаллажа байһан юм.

В. ГАЛСАНОВ.

Соведүүд ба ажабайдал

НҮХЭРЭЙНГӨӨ ДУРАСХААЛДА

Эгэтын-Адаг олондо мэдээжэ, суутай нютаг юм. Эндэһээ Буряад ороной суурхуулһан олон хүнүүд гараа. Тэдэнэй дунда ажалша бэрхэ малшад, механизаторнууд, дуушад, уран зураашад болон эрдэмтэд байха. Тэдэнэй нэгэн Бальжи-Нима Дашиевич Базаров болоно. Тэрэнэй түрэһэн энэ нютагта ерэхэдээ, ходол сэдьхэлээ хүдэлгэжэ, олон бодолдо абтадаг хүм. Минии нүхэр байһан Бальжи-Нимын сэбэр һайхан шарай нюдэндэм харагдажа, тэрээнтэй зааталгуй уулзахаа байнаншаг һанагдадаг. Олон жэлдэ нүхэсэжэ ябаад, мүнөө тэрэнэй үгые мэдэрхэнь тон хүндэ.

Оройдоол гушан дүрбэтэй боложо ябатараа хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, Бальжи-Нима наһа бараа юм. Аргалагдахагүй энэ муухай үбшэн ажабайдалайнгаа үргэн харгыда гаража ябаһан энэ нүхэрыом унагаагаа. Мүнөө иигэжэ хэлэхэдэ, уйтайшье, гомдолтойшье. Элүүр эрхэ ябаа һаа, хэды ехэ юумэ мүнөө хэжэ үрдилэн, бэелүүлэн байха байгааб? Илангаяа эрдэмэй талаар ехэ алхамуудые хэжэ, орон нютагаа суурхуулха һэн. Хэды һайхан түсэбүүдые табидаг, хөөрэдэг бэлэй. Тэрэнээ бэелүүлхэ байһандань нэгэшье маргаагүйб. Юуб гэхэдэ, тэрэ яаха аргагүй нэтэрүү, һанаһаяа табидагүй хүн байһан юм. Би нүхэрөөрөө ходол омогорхожо, зондо тэрээн тухай хөөрэжэ ябадагби. Мүнөөшье газетын хуудаһануудта бэшэхэ хүсэл эндэһээл үндэһэтэй.

Тэрэнние мэдэхэ хүнүүдтэ Бальжи-Нимын ажабайдал «саихилгаан» мэтээр үнгэрөө. Тэрэнэй сагаан сэдьхэл, даруу иомгон зан тэрэнние мэдэхэ хүнүүдэй сээжэдэ хэтэ муихэдээ үлэхэ. Тэрэнэй намтар тухай богонихоноор хэлээ һаань, оройдоол хэдэн мүрнүүд соо багтаха хаш. Гэбэшье тэрэ удхаарса баян, долгар. 1946 ондо Бальжи-Нима энэ нютагта түрөө юм. Бүри багадань гэнтын аюул боложо, нэгэ нюдээ гэмтээ һэн. Тиигэбэшье һургуулида һайнаар һурадаг, ном ехээр уншадаг байгаа. Тэрээнтэй суггаа һураһан хүнүүдэй хэлэһэнэй ёһоор номдоо ехэ бэрхэ, юумэндэ һубэлгэн, хурса байгаа. Һургуулиин ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаададаг һэн. Илангаяа юумэ бодомжолхо, юумэнэй үндэһэ һуурние тайлбарилхые оролдодог, энэ тэрэ асуудалаар хододоо оорын һанамжатай байдаг бэлэй.

1966 ондо Бальжи-Нима эндэхи дунда һургуулияа медальтайгаар дүүргэг һэн. Удаань М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ Москвагай гүрэнэй университедтэ хүндэ шалгалта барижа, философиин факультедтэ ороо юм. Эндэ тэрээнэй бэлиг гүйсэд харагдаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Өөрынгөө дуратай факультедтэ ороһон хадаа философиин эрдэмэй гүнзэгы удха гүйсэд ойлгохые оролдожо, бүхы бэеэрээ энэ эрдэмэй гүн руу ороо һэн. Эртэ урда сагай философиһоо эхилээд, мүнөө үеын философи, немецкэ классическа философи, логика, социологи, эстетика болон этика, математика болон бусад предмедүүдые шудалаа. Нэтэрүү, бүхы юумые үндэһэ узуурааарнь ойлгохые оролдодог студент удангүй багшанарай дура татаа һэн ааб даа. Тэрэнэй, эндэ һуража байхадаа, хэһэн эрдэмэй шэнжэлгын хүдэлмэри Бүхэсоюзна студентнүүдэй хүдэлмэринүүдэй конкурсдо хөёрдохи шатын дипломдо хүртөө һэн.

Минии 1969 ондо МГУ-гай энэ факультедэй түрүүшын курсда ороходо Бальжи-Нима ахалагша курсын студент болонхой, намда алишье талаар туһалдаг, зүбшөөл, заабари үгэдэг бэлэй.

1972 ондо тэрэ энэ университедээ эрхим һайнаар дүүргээд, Улаан-Удэ бусажа, хөёр жэлэй туршада Буряадай хүдөө ажахын институдта ахалагша багшаар хүдэлөө юм. Һүүлээрнь МГУ-гай философиин факультедэй аспирантурада ороо. Диссертаци бэшэхын тула нилээд хүндэ хүнэй өхээр бэшээгүй темэ шэлэжэ абаһан байгаа. Шэлэһэн темээрээ шэнжэлгээ Бальжи-Нима амжалтатайгаар дүүргэжэ, тэрэнээ хамгаалаад, философиин эрдэмэй кандидадай нэрэ зэргэтэй болоо һэн. Тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ манай нютагай философиин эрдэмэй доктор, МГУ-гай профессор Арчжил Якимович Ильин байһан юм. Энэ ехэ эрдэмтэн тухай урдань бэшээ һэм. Бальжи-Нима Базаровай энэ хүдэлмэри эрдэмтэдэй соведэй зүгһоо үндэрөөр сэгнэгдэнэн байна. Гуйсэд, шэнжэлэгдээгүй философиин энэ темээр шэнэ, гүнзэгы удхатай хүдэлмэри бии боложо, тус арадаймаа зүгжэлтэдэ ехэ хубита оруулагдаһан байха юм.

Бальжи-Нима Улаан-Удэдэ бусажа, технологическа институдта багшалжа эхилээ. Гэбэшье энэ үни ажаллаха хуби заагагүй байшоо. Гэнтэ хүндөөр хүрэһэн үбшэн үни болгонгүй, 1980 оной октябрь һарада тэрэнние унагаагаа һэн. Тиигэжэ тэрэнэй эхилһэн олон хэрэгүүд бэелүүлэгдэнгүй үлэшоо. Гэхэтэй хамта энэ богонихон саг соо тэрэ бэлиг шадабариган багша, эрдэмтэн байнаная харуулжа шадаа. Зоной дунда элдэб асуудалнуудаар һонирхолтой лекциинүүдые уншажа, тэдэнэй зүгһоо һайшаал, магтаалда хүртэдэг бэлэй.

Тэрээнтэй хөөрэлдэхэдэ, олон юумэ мэдэхэ, уншаагүй юумэниинь гэжэ үгы шахуу байдаг һэн. Уншаһан, хараһан юумэндээ өөрын сэнэлэ... юумэнүүдые шүүжэ... тоошье ехэ эрхим... бидаг байгаа. Тэ... лоотэйгөөр үүлэ... жэ байхадаа, сагай... ойлгошогүй бэлэй... үгэтэй, шог зугаацуу... шьеогүй хүнэй ажал... татадаг юм һэн. Т... даа хүнүүдтэй түр... жа, үгээ дары... нүхэсэдэг байгаа... дань хушэр ушаг... хадашье голхорхо... һуугаагүй. Ехээ... байхадаа ерэһэн... ложо, дуутай, зуг... гыень оло дахи... наб.

Тэрэшэлэн Бальжи-... гөөр дуулдаг, ... суглараад байхада ... рүүн дуу дуулаа... дахуулдаг байна... байһан газарта б... нууд, шог зугаа, ... дэн замхадагүй ... юм.

Эгэтын-Адагай ... Яруунын районойн... бүүтэй байнаварта ... хо ёһотой гээд ... нэй дурасхаалые ... рэһэн нютагайнь ... сые Бальжи-Нимын ... лэхэ дурадхел оруу... онно газетэдэ б... Энээн тухай эндэ... түрүүлэгшэ, СССР-эй ... депутат, Бальжи-Нимы... класста һураһан Д... рович Дамбаевта ... заатагүй бэелүүлэ... сээ бэлэйбди.

Буряадай АССР-эй ... габьяата ажал ...

Үндэр ургаса—үдэр бүриин оролдолгоһоо

ЗАҺАБАРИ ХЭГДЭНЭ

Республика соогоо ороһото ургамалнуудые ехээр тарижа ургуулдаг, баян таряа суглуулжа абадаг Бэшүүрэй районие ерэхэ жэлэйнгээ ургасын түлөө түхэреэн жэлэй туршада оролдодог гэхэдэ алдуу болохогүй.

Дзержинскийн нэрэмжэтэ совхозоор һаяхан ябахадаа, энэ нэгэдэлэй отрядай гэшүүдтэй уулзаха, эдэнэрэй эрхилдэг ажалтайнь танилсабаб. Энэ коллективтэ Т-150, МТЗ, К-700 тухэлэй хэдэн тракторнууд, наг шэбхэ түлхихэ, тэрэние удхалан ашаха түхеэрэлгэтэй. гэнжэтэ тракторнууд ябала олон бии юм. Бүхыдоо 15 трактор тоологдоно. Механизаторнуудай мэдүүлһэнэй ёһоор тэдэнэр олохон ажахынуудта түхэреэн жэлэй хугасаа соо хүдэлһэн байна

Энэ нэгэдэлэй предприяти наг шэбхэ шэрэжэ гаргахын хажуугаар «Новосретенский», Бэшүүрэй совхозуудай газар дээрэ культуртехническэ хүдэлмэри эрхилээ, «Еланский», «Дружба» колхозуудай, Бэшүүрэй совхозой ургамалнуудта шумуул шонхорой һуухагүйнь тула химическэ бодосуудые сасаа. Тэрээнһээ гадна тэдэнэр 200 тонно минеральна үтэгжүүлгэ шэрэһэн байна.

Һүүлэй жэлнүүдтэ сагай ондоо тээшээ хубилжа эхилхэдэнь отрядай гэшүүн бүхэн даалгагдаһан техникэдээ. Һайнаар хаждадаг болонхой. Механизаторнууд, жолоошод ажалдаа үнэн зурхэнһоо хандажа, журамтайшье болоо. Автомобильнуудай, тракторнуудай парк техническэ байдалыень хабартаа шалгажа үзэхэдэнь, бүхы техникын 90 процентнь бэлэн байгаа һэн —гэжэ «Агропромхимия» нэгэдэлэй түрүүлэгшэ А. И. Савельев хэлээ һэн.

Районой нэгэдэл мүнөө ерэхэ жэлдэ ажахынуудта бэелүүлхэ ажал хүдэлмэрээ баһал тодорхойлж

Бимба ЦИБИКОВ

НАМАЙЕ ШҮҮМЖЭЛЭГШЭДЭ ҮГТЭҺЭН ХАРЮУ

(Октоевой «Октябриин хубисхалай урда тээхи орондо уран зохёолой тогтонижолго» гэһэн номһоо уламжалан...)

Саекло, хэ... эдэ бусад ...уһалха, ург... ...жонуудые ...шэнжэлдэг ...еханизациин ...эрдэмтэд ...ябуулжа... ...йдоол таба... ...эрдэмэй-тех... ...а дээрээ 2... ...хаража уз...

...үлэй 10 ... ...ий институт... ...лан зохёогд... ...э берюула... ...нэр хэрэгт... ...дхал оруу... ...о эхилжэ... ...ийдадай ди... ...талаар эр... ...уулаганхай... ...л соо 14... ...аалаганхай... ...ституцыонн... ...20 мянгаад... ...хай. Мана... ...й уужам... ...5 нютагууд... ...ор. Эгээл... Буряадтам... ...удэ болон... байдаг. ...най институ... Саганов Министрнуу... ...лэгшэ), Н... ...ө ажахын м... ...жапова (Я... «Коммуни... ...лэгшэ), М... ...ёогой сов... РСФСР-эй профессор ...Хүдөө аж... ...н академи... ...ндент), П... ...эвник, С... ...лай сэрэгу... ...албанай Н... ...усадаар би... Ю. ...ринарна ...ринарна э... ...ин кафедр...

...ЛА...

...ө ажахыга... ...элмэрилжэ... ...малша... ...гэсоод, ма... ...бай... ...л Ветфагт... ...ан жэлдэ... ...ажал... ...галтайл ну... ...үү залуу... ...хэлэйнгээ... ...дабтанал... ...лий Родио... ...Филипп... ...анараа үнэ... ...ынь ханаж... ...зонно... ...мэндээ... ...-Үдэ хоту... ...нэмээһэн... ...ажахын... ...һэн эдир... ...буряадайнг... ...хоол элб... ...сагаан с... ...амжалта... ...зүрхэнн... ...ЧИМИТ... ...холо ошо...

...хүнүү...

...ааналдаг» ба ...он, национальн... ...итын программ... ...алдаг (274-дэхи ...хашалаг... ...батална. ...ө хоёрдохи ...арша гэжэ ав... ...Тезд Жамцара... ...шалиг олон ...шухала энэл ...Жамцараногой ...ө зүйл харуу... ...ажнинь гайхал... ...ээй статья соо ...ө үгэнүүдыень

...ДАЙ ба буряа... ...болбосоролой ...хүгжэхэ арга ...й хэлэхэ зуу... ...рано иигэжэ бэ... ...ссин, ород ара...

...ЛАМЖА МЭРГЭН»

...ба Алас-Дурнын ...гэһэн суглуулбарида оруулагдаһан буряад ара... ...ульгэр «Аламжа Мэргэн хубүүн Агуу Гоохон ...тусхай боти болгогдон буряад, ород хэлэнүүд ...жэ, эдэ үдэрнүүдтэ номой магазинуудта оруу... ...ө боти бэлдэхэ хэрэгтэ СССР-эй Науканнуудай ...Сибириин отделениин түүхын, хэлэ бэшэгэй ба ...институдай, Буряадай Ниитын эрдэмэй инсти... ...Композиторнуудай холбооной арадай хүг... ...бүхэсоюзна комиссиин, РСФСР-эй Компози... ...болбооной хүгжэмэй ба арадай аман зохёолой ...ссиин, Новосибирскын үгэнэй консерваториин ...хабаздалсаа юм. 1903 ондо Ц. Ж. Жамцара... ...булгадай аймагай Хандаа нютагай Елбон Шал... ...албыхозһаа) бэшэжэ абаһан ульгэр оршуулаг... ...ордобо гээшэ. «Аламжа Мэргэн» ульгэр тухай ...И. Тулохоновой бэшэһэн томохон статья үгтэн... ...ульгэр түүрээлгын аялга хүгжэм тухай Д. С. ...Ю. И. Шейкинэй статья бии. Мэдээжэ ульгэр... ...Имегенсвэй, Александр Васильевай (Альфо... ...Тушемиловэй, Парамон Дмитриевэй, Буряа Барна... ...Жатухаевай, Апполон Тороевей фото-зура... ...ыудай агнуурида хэрэглэдэг үзбсэгүүд, алта... ...ргэдэһэн эүйлнүүд ном соо харуулагданхай. ...ргэн» ульгэр тухай англи хэлэн дээрэ барлаг... ...ксэл тус ботиин һүүлшын хуудаһануудта киитэ...

...ботидо «Фирма Мелодия» нэгэдэлэйхидэй гар... ...ижка хабсаргагданхай. Микдаһан дээрэ буулгаг... ...Барнаковай түүрээлэһэн «Нарин хүзүүн Гүлдэмэй», ...лохоновой түүрээлэһэн «Хатуу Хара хаан» ульгэр... ...ганскын аймагай Ранжуровэ тосхоной дуушадай ...«Долоон сүхэтэй домбол гээшэ»... Усть-Орда ...н нуурилай П. А. Андреевэй, В. Э. Савиновай, ...ровай, Б. Г. Марковай гүйсэдхэһэн «Нарын гера... ...даа...» гэһэн ёһо заншалай дуунуудай аллгатай ...олоно.

...ба Алас-Дурнын арадуудай аман зохёолой па... ...бүридэлдэ оруулагдажа, сёрын сагта яхад ...алий» ульгэр, Сибирьтэ ба Алас-Дурнада ажа... ...дуудай шүлэглэмэл зохёолнууд, буряад шэдитэ ...толилогдохо байна.

С. РИНЧИНОВ.

ДЭЭРЭ: Ульгэршэд Бура Барнаков, Сумаан Сок... ...Аламжа Мэргэн» ульгэрэй толилогдоһон боти.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Дондок Улзытуевай 55 жэлэй ойдо

ЭРЕЭХЭН СЭСЭГҮҮД

(Дурдалгаһаа хэһэг)

Поэзиин алтан жасада мүнхэ һиилүүрээр нэрэеэ бэшүүлһэн, арад зонойнгоо дунда аялга һайхан дуугаараа, гүнзэгы философско бодолоороо, уянгата шүлэгүүдээрээ алдаршан нэршэһэн Дондок Аюшеевич Улзытуев мэндэ ябаа һаа, эгээ мүнөө 55 наһан дээрээ, бэлиг шадабариингаа хаба соо ханхинаса дуулажа ябаха һэн. Гэбэшье үнгэ һайханаар мандадаг үүрэй туяадал, үндэр тэнгэритэ үлгэн арадаа эрьежэл байхал!

Алдарта поэдэй нютагта тэрэнэй хүшоо табигдахаар хараалагдана. Мүн Дондок Улзытуевай нэрэмжэтэ литературна шан, литинститутда һуража байдаг эрхим студентнэртэ урмашуулгын стипенди бии болгохын тула мүнгэн жаса байгуулагдаха ёһотой.

Үетэн нүхэдэйнь нэгэн, үхибүүн наһанһаа суг удэһэн уран зохёолшо Цырен-Дондок ХАМАЕВ Дондок Улзытуевай бага наһанайнь дурсалга уншагшадтамнай дурадхаба.

ДОНДОГОЙ зохёохы замайнь эхин һонирхолтой юм. Тэрэ түрүүн гол түлөб үхибүүдтэ зорюулһан гү, али шог шүлэгүүдые дуратайгаар бэшэдэг байгаа. Тиимэһээ «Гуурһанай гурбан нюуса» гэжэ шүлэгүүдэйнь түрүүшын согсолбориин багашуулда зорюулагдаһаниинь гайхалгүй. Анхаһаа нугалбаритай, хонгёо гоё шүлэгүүдые бэшэхэ дуратай байгаа.

Арбан долоон наһан ирагуу гоёор шэнхинэн, сээжэ зүрхэ дэлбэлэн ерэдэг, инагай энхэрэл асаран жаргуулдаг хаһа ха юм. Дондок инаг дуран тухай шүлэгүүдые бэшэхэ-һээ гадна аялгыень зохёожо, дуу дууладаг һэн. Баруун хотондо ябаад, клуб тээшэ зүүн хотонһоо Дондогой шангаар дуу дуулан ерэхые оло шагнаһанби.

Урдаһаань нүхэрөө үгтан ошожо:

— Ямархан дуулдаагүй дуу дууланаш?—гэжэ һүниин бүрэнхыдэ асуухадам, олиггүй шангаар эльгэ хатаад, хэлээгшэ бэлэй:

— Бишни өөрэө зохёогооб. Үгынь үни бэшэһэн аад, аялга һанажа ядажа, удаан туляаб. Нэгэ юумэн гараха хэбэртэй болобо ха,—гээд, түрүүшын бадаг ханхинаса дуулаба.

— Гоё байна. Хэндэ зорюулаабши?—гэжэ асуубаб.

— Гүндын Валидаа. Өөрөө шагнаг гэжэ зорёон шангаар дууланаб. Тэрэш һайхан хоолойтой. Сээжэлдээ һаа, өөрөө дуулаха байха,—гэжэ Дондог сэхэеэ хэлээ һэн.

Дондогой наһаһан хүсэлдэжэ, тэр зундаа дууень залуушуул хуу мэдэхэ болоод, уяран татажа дуулалдажа эхилээ бэлэй. Хаа-яа тэрэ үеын залуушуултай зугаа наадан, түрэ найр дээрэ уулзахада, һаһан, һаһан дуулалдаха дуратай байдагынь һайшаалтай.

Дуудыш, инаг, дуранайм
дээжын дуһалхы,
Дурлаһан гансын дура
сэдьхэлэйнь сохилхы...

Шэхэндээ хэр һонорынь мэдэгүйб. Тэрэнэй үгэ дээрэ дуратайгаар дуу бэшэдэг Базыр Цырендашиев мэдээ ёһотой. Юуб гэхэдэ, тэдэ хоёр гар наанһаа бололдон, олохон мэдээжэ болсһон дуунуудые зохёоһон байха. Нэгэ хирэ Дондок хүгжэмэй училищида ороод, һуралсаад туршаһанби гэгшэ һэн. Мэдэхэдэм, Ким Гаднаевтай училищида һуража байхадаа, «Уулын үндэр орой дээгүүр» гэһэн зохисотой һайхан дуу бэшэһэн юм. Тэрээнээ дуулаха дуратай һэн.

Дуунда нугархай үгэнүүдые бэшэхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Тиимэһээл композиторнууд удха зохисотой, гүнзэгы бодол түрүүлмэ үгэнүүдые бэдэрдэг байна. Дондогой үгэ дээрээ ямаршье композитор аялга һайхан дуу зохёодог. Энэнь баһал поэдэй онсо бэлиг шадабари ха юм. Уран зохёол бэшэхэ бэлиг шадабаритай байһанаа бүрин ойлгоһон Дондог бүхы наһаяа хойшёлгэнгүй литературада зорюулхаяа эрид шиидэһэн юм.

Дэлхэйн классигуудай номые дуратайгаар уншадаг, буряад уран зохёолшодой зохёолнуудые гүнзэгыгөөр шудалдаг болоод ябаа. Арадай аман зохёолдо аргагүй дуратай байха. Ульгэрнүүдые олоор уншадаг, өөрөөшье үхибүүдтэ зорюулһан ульгэр шүлэглэн бэшэжэ, хэблүүлһэн түүхэтэй.

...Зунай удэшэ оройшог Дондогойдо ошоходом, Бальжи-Нима, Володя, Дондог гурбан буха ехэ хөөрэлдөө, арсалдаа гаргаһан хэбэртэй хүхюунүүд һууба.

— А-һа-а, Лермонтовнай саг соогоо ерэбэ,—гээд, Дондог сээжэеэ хүрхылгэн бодобо.— Энэ унша, шиниин шүлэгүүд газетэдэ гараад байна. Яһала һайн үянгын, шүлэгүүд байна. Тиигээд бидэшни бэшэһэн хамаг шүлэгүүдээ суглуулаад, Буряадай Уран зохёолшодой холбоондо ошожо, зүбшэн хэлсүүлхэ гэлсэзбди. Юун гэхэ байнаш?

— Би юундэ Лермонтов болошобиб?—гэжэ нэн түрүүн асуубаб.

— Дондогнай дууһандамнай нэрэ үгэбэ. Би—Маяковский, Бальжи-Нима—Белинский, энэш өөрөө—Пушкин, ши—Лермонтов. Би Маяковский бэшэ, Некрасов байха дуратайб,—гэжэ Володя Жалсанов тайлбарилба.

— Үнэндөө, һонин бодол,— гэжэ Бальжи-Нима дэмжэнэ.

— Тэдээндэ хүрэхээл ороллогты,—гээд Дондог мэхэтэйхэнээр энеэбхилжэ, тугаарайнгаа бодол үргэлжэлүүлнэ. — Ши зүбшэн хэлсэлгэдэ зохёолоо табиха гүш?

— Мэдэхэгүй даа. Үйлео хүүлээ һаа яахабши?

— Айха, юумэ үгы. Шүлэгүүдш бараг. Зунай һүни туһай сээжэлдэмээр шүлэг байнал. Харыш. Бидэндээш харуулангүй «Үнэндэ» ябуулжархиһан байгааш, — гээд, газетэ һарбайба.

— Би үни хада Хяагтаһаа ябуулаа һэм, — гээд, Шираб Нимбуевай дэмжэһэн бэшэг абаһанаа хэлэбэб.

— Бү ай. Шэбэртынхид бэеэ харуулхабди,—гэжэ Дондог тон амарханаар хэлээ һэн.

...Бидэнэр Улаан-Удэ ерэжэ, байһан шүлэгүүдээ сохюулаад, Уран зохёолшодой холбоондо асараа бэлэйбди. Зүбшэн хэлсэлгэдэ Дальён Мадасон, Чимит-Рэгзэн Намжилов, Шираб Нимбуев, Иннокентий Ким гэгшэд байгаа һэн. Хахад үдэрэй хойто тээхэнэ «Байгалай толон» журналай хэблэгдэдэг хуушан модон байрада (Свердловэй үйлсөөр) ерэхэдэмнай, Дальён Мадасон уттажа абаад:

— Бэшүүрэй «Могучая кучка»!—гэжэ омогорхол дүүрэн хэлээд, угай бэшэгээр һонирходог Шоймполов Митыбэй ямар байһан тухай асуужа, мэндые хүргөөрэйгты, би танай тиишэ ошохо бүхэндөө хүрэдэгби, мүнөө тандаа ородог болохоб гэжэ һагсагашаа бэлэй.

Түрүүлжэ үгэ абаһан Дальён Мадасон бидэ гурбанай бэшэһэн шүлэгүүдые дан үлүү гаратар гэхээр магтаа, үреэлээ хэлээ бэлэй. Аха нүхэдэй үнэтэй үгэ, заһамжалха, үгэ, мэдүүлэл бүхэн дээрээ наринаар хүдэлхэ тухай һанамжануудыень дуулаад, гэртээ харихадаа, рүүшымни рассказ «Байгалай толон» журналда хэблэгдэһэн байха. Энэ рассказыем Дондог бэшэгдэн сасуунь һайшааһан байгаа. Мүнөө бодоходом, Дондог һургуулиин хашааһаа хүсэд гараагүй ябаад, өөрын бодол һанамжатай боложо эхилһэн байна.

Суг һураһан нүхэдынь Дондог заадаг багшанартаяа тоосолдодог, өөрынхөөр зүбтүүлхые оролдодог һэн гээд хэлсэгшэ һэн. Теэд энэньшье гайхалгүй. Юуб гэхэдэ, юумэ бэшэхэ хүн өөрын түсгаархан хараа бодолтой, юумые нарин тодоор ойлгохо сэдьхэлтэй байха ёһотой ха юм. Дондог анхаһаа ямар нэгэн зохисотой, таарамжатай, удхатайхан бодолтой уулзабал, багашуулай нааданхай һайшааһандал һайшаадаг абаритай байһан юм.

Болоһон һонирхолтой үйлэ хэрэгүүдһээ үндэһэлэн, шог зугаатай шүлэг бэшэхэ дуратай һэн. «Һонин кино, һоттуу механик» гэжэ сатирическэ шүлэг «Буряад-Монголой үнэндэ» Дондог гаргаба гээшэ. Манай колхозой клубта Картаев кино харуулдаг байха. Архи уунги ерэхэдээ, хайша хэрэг хүдэлжэ, лентээ уруунь харуулаад табижархихадань, хүнүүд толгойгоо үруунь харуулаад ябажа байха. Дондогой шүлэгэй һүүлээр тэрэниие ажалһаань сүлөөлхэ баатай болоһон юм.

Нэгэтэ санашад тухай шүлэг Дондог дали ургаһандал ябаһан юм.

— Хэлээ хамнайб даа. Хараба гүт? Бидэ бэшэжэ шадахабди. Үшөө харуулха байхабди, —гэжэ һэжэггүйгөөр хэлээ бэлэй.

Тиигэһээршье үргэн харгы нээгдэжэ эхилһэн, Дондог Володя хоёрнай түрүүлжэ, үхибүүдтэ зорюулһан нэгэ-нэгэ шүлэгүүдэй согсолборитой болоһон байна.

Городто ябахадаа, Дондог намайе Даши Дамбаевтай танилсуулба. Даши эшэхэ, гайхаха гэжэ мэдэхэгүй, нюурамгай дорюун, гараа үргэжэ байжа, огсом шангаар шүлэгөө уншадаг, буряад дунда һургуулиин бэрхэ һураша гүүлэдэг, дуушье дуулаад түршадаг хүхюун хүбүүн байгаа һэн. Юундэ гээшэ һэм, тэрээнтэй үни галабай танил мэтэ үзэгдөө бэлэй.

Һүүлдэ залуу уран зохёолшодой конференцидэ хабаадахадамнай, Даши байгаа һэн. Хоца Намсараев бодожо, зохёол яажа һайнаар бэшэхэ, хэлээ шудалха тухай хөөрөө һэн. Залуу бэшэгшэдтэ үгэ үгэлгэнэй болоходо, Дондогнай гараа үргэбэ.

Тиихэдэ үмдэһэн хубсаһамнай тулюурхан муунууд, тиимээр ябажа һурашаһан аад, тоодоггүй һэн хабди. Дондог костюмгүй, самсаар ендэртэ гаража, шүлэг бэшэлгэ тухай һанамжаяа хэлэхэдээ, Хоца Намсараевай «Буряад-Монголой үнэндэ» урдаханань хэблэгдэһэн «Кукуруза тухай» шүлэг гээшэ һэн ха, тэрэниень таһа шүүмжэлжэ оробо. Президиумдэ һууһан үбгэжөөл маһалзажа, бэшэнтэй адли ехэл хүхюутэй эльгэ хатаха юм. Дондог тэрэ шүлэгыень гүнзэгы удхагүй, хооһон, нүбай һамар сэмэһэнтэй адли гэжэ жэшээгшэ бэлэй.

Конференциин дүүрэһэнэй һүүлээр Хоца Намсараев Дондогто ерэжэ, мүр дээрэнь гараа табяад, дүтын нүхэр мэтэ:

— Бэрхэш, хубүүн. Иимэ зоримгойл ябаха юм. Зүб хэлээш, —гэхэдэнь, би гайхса һэм.

Би прозоор бэшэһэн хоёр багахан рассказаа харуулжа, Хоца Намсараев Даши Чернинов хоёрой һанамжа мэдэбэб. «Нэгэ үдэр» гэһэн үхибүүдтэ зорюулагдаһан рассказыем болохотой гэлсээд, нүгөөдыем— «араг яһаниинь» бии болоошье һаа, мяха ургаагүй» гэжэ шүүмжэлэл хэһэн юм. Тиигэжэ түхэблүүлжэ, нютагайнгаа үхибүүдэй хойто хадаһаа үбэлдөө яажа санаар һолжордогыень зураглаба. Үхибүүд өөһэд тухайгаа уншаад, энеэлдээ һааб даа. Заримаяа наада хаража, бүри гасаалха.

Эхин класста һурадаг. Хандын Витя тухай иимэ мүрнүүд бии һэн ха.

Хадын зузаан хүр дээгүүр
Хандын Витя хиидэшэбэ.

Ехэ үхибүүдэй гасаалжа, энээн тухай хэлэхэдэнь, Витя хубүүн эжыдээ бархиржа оробо ха, «Дондог газетэдэ тиигэжэ бэшээд байна» гэхэдэнь, эжынь шагнажа ерээд.

— Юуеынь ядаа хүмши, өөрыень бэшээд, газетэдэ гарбыш,—гэбэ.

— Юун гээд,—гэжэ бархирһан зандаа хүбүүниинь һураба.

Үзэг ном наһаарааш үзөөгүй, арадай аман үгэ һайн мэдэдэг Балдугай Дарима эхэнь таарууханг шүлэг хэлэжэ үгөөд, бэшээд, газетэдэ эльгээбэ ха. Һуудал дундаа зохёоһон тэрээхэн шүлэглэмэл үгэнүүдыень би уншаад, эльгэ хатан энеэгээ һэм. Дээрэхи мүрнүүдынь иимэ болоод байгаа һэн:

Үндэр хадын хүр дээгүүр
Улзытын Дондог
шарбашаба.

Намайе заһаад, бүри гоё болгоод, газетэдэ гаргуулжа үгэ гээ ха юм: Би ойлгуулха баатай болоо бэлэйб. Энээниием Дондог дуулаад, хухөэ, энеэгээ бэлэй. Тиигээд иигэжэ хэлээ һэн:

— Нютагайнгаа хаарташадые тэрэ зандань бэшэжэрхёо һэм. Ядахадаа нэрынь һалгааха болоо гү даа,—гээд, хэдһыень тоолобо.—Һоттуу галзуудаа нюдарга харуулхадаа болохол, юу һанаабши!

Һүүлдэ хаарташад тухай шүлэгөөшье «Хадьха» гэжэ түрүүшынгээ пьесын бодото нэрэнүүдые хубилгажа, ондоо болгоһон түүхэтэй юм.

Эндэ хамаг ушар үйлэнүүдые дурдаха болоо һаа, олон байна. Дондог тухай үшөө дэлгэрэнгыгээр бэшэгдэхэ. Тиимэһээ энэ хөөрөөгөө өөрынь шүлэгөөр түгэсхэхэм.

Хүнэй һайхан сэдьхэл
Миини гал гуламта,
Хухэ манхан тэнгэри—
Гэрэйм номин хушалта.
Түбиин түмэн үзэсхэлэн —
Өөрым сагаан эдлэл.
Иимэ һайхан үргөөтэйб,
Иимэ баян эдлэлтэйб.

ТАСС: түбй дэлхэй мүнөөдэр

НЬЮ-ЙОРК.

Замбуулинай дайдые шэнжэлдэг США-гай национальна управлени замбуулин шэнжэлэлгын совет аппарат дээрэ Марсын дайдые шэнжэлхэ американ приборнуудые хабсаргаха тухай дурадхал дэмжэбэгүй. США-гай авиационно-замбуулинай промышленностиин долоон хоног бүхэндэ герадаг «Авиэйшн уик энд спейс токнолоджи» хэблэлдэ интервью үгэхэдөө, тус управлениин Марс ба һарые шэнжэлхын тула тустаар бүридхэгдэһэн шэнэ подразделениин хүтэлбэрилэгшэ Майкл Гриффин мэдээсээ һэн. Энэ проект аюултай гэжэ тоологдоо гээд Гриффин хэлэнэ. Техническэ гү, али политическэ талаараа аюултай байнаб гэжэ асуухадань, «аликиншье» гэһэн харюу үгөө һэн.

ДЕЛИ

СССР байһан үүрэнэй үйлэ хэрэгүүдэй ямараашье хүгжэжэ баһанһаа дулдыдангүйгоор, Индиин Коммунис партиин марксизм-ленинизмын үзэл суртальые баримталха хараатай. Партиин национальна советэй хэблэлдэ гаргаһан тусхай мэдээсэл соо энээн тухай хэлэгдэнэ. Гэбэшье партиин Устав сооноо "тус һуралсалай удха шанарые тодорхойлһон «бүхэдэлхэйн түүхэтэ үнэн сэхэ» гэһэн үгэнүүд абтаха юм. Тэрээнһээ бэшээр марксизм-ленинизмые «бүрин бүтэн болгоод», оронсйнгоо ажабайдалда тааруулхабди гэжэ Индиин коммунистнууд найдуулна.

ВАРШАВА.

Жэлэй эхинһээ ноябрь хүрэтэр 6 миллион 840 мянган совет эрхэтэд Польшо ерээ, харин энэ хугасаа соо тэндэһээ 200 мянганһаа үсөөн хүн гаража ошсһон байна. Юундэ иимэ ехэ илгаатай байнаб гэхэдэ, тон олон хүнүүд хуули бусаар эндэ ажалда орохо гэжэ ороллоно. Ямаршье муу ажалда сроо һаа, һарадаа 50 долларһоо бага бэшэ салин абаха байна бшуу. Айлшаар ошожо ябанаб гэжэ худал урилга харуулһан Россин, Украинын, Болоруссин, Прибалтийска үгэнүүдэй болон бусад республикануудай 846 хүниие хилэ сахидаг засаг үнгэрэгшэ долоон хоног соо бариһан байна гээд ПАП агентство мэдээсэнэ. Үнгэрэгшэ һарын туршада бүхыдөо 2600 иимэ ушар адаглагдаа.

НЬЮ-ЙОРК.

США-гай сэрэгэй-промышленна комплексын тон томо «Дженерал электрик» корпораци Урда Корейдэ замбуулинай түрүүшын онгосо бүтээжэ үгэхэ гэһэн захил абаа. Проектын сэн 400 миллион доллар болохо, харин тэрэнэйехэнхи хубинь корпорациин мэдэлдэ орохо гээд тус корпорациин түлөөлэгшэ Джим Тирней мэдээсэнэ. Энэ хэлсээв бэелүүлхэ гэжэ американ болон англиин «Бритиш аэроспейс» фирмэнүүд хоорондоо буляалдаа, гэбэшье америкынхид илажа гараа гээд Тирней хэлэнэ. Юуб гэхэдэ, тэдэ проект бүтээхын түлөө бусадһаа бага сэн тодорхойлоо, мүн Урда Корейн мэргэжэлтэдтэ замбуулинай аппарадуудые үйлэдбэрилдэг мүнөөнэй технологи шудалха арга олгоһон байна.

БУДАПЕШТ.

Венгриин Госстрахай бухы отделениинүүдтэ микрофильмтэй бишыхан карточка захижа болоно. Тэдээн дээрэ хүнэй нэрэ, обог, адрес, телефон, түрэлхидэйнь адрес бэшээтэй байдаг. Гэнтын аюулай болоо һаа, тус карточные хэрэглэжэ, түрэлхидыень оложо болоно бшуу. Мүн тэрээн дээрэ хүнэй шуһанай бүлэг, үбшэлдэг үбшэниинь, ямар эмүүдтэ таарадаг ба таарадагүйнь гэхэ мэтэ медигүүдтэ хэрэгтэй мэдээсэлнүүд бэшэгдэдэг.

МЕХИКО.

Энэ түрэндэ «томо, томо хубилалтануудые» үнгэргэхын аргагүй гээд Кубын хүтэлбэрилэгшэ Фидель Кастро тэмдэглэнэ. Юуб гэхэдэ, хубилалтануудые үнгэргэхэ болоо һаа, хуушанайнгаа ёһо гуримда бусаха баатай болохобди. «Кубада 30 жэлэй саада тээ түүхэтэ гүнзэгы хубилалтануд болоһон юм»,—гээд тэрэ Мексикын «Соль де Мехико» газетэдэ үгэһэн интервью соогоо тэмдэглэнэ.

80-яад онуудта Кубада үнгэргэдэһэн политикые Советскэ Союзай хубилган шэнэдхэлгэтэй сасуулхадаа, тэрэ үедэ Кубада эмхи гуримтай байһан юм, харин мүнөө СССР-тэ ямаршье гуримгүй, гээд Ф. Кастро тодорхойлно. «Гүрэн түрээ нарижуулан һайжаруулха гэһэн аад, бутаргажа һалгаагаа. Тиимэһээ Куба иимэ жэшээ дагаха ёһогүй» гээд Кубын хүтэлбэрилэгшэ тоолоно.

ДЕЛИ.

Бангладешэй армиин подразделениүүд ороной Читтагонге хотодо полициин хүдэлмэрилэгшэдэй эмхидхэһэн бүһалгаае бута сохёо гээд ПТИ агентство мэдээсэнэ. Ажалайнгаа эрхэ байдал һайжаруулха, салин хүлһыень дээ үэлүүлхэ эрилтэ табижа, демонстрацида гараһан полициин 100 шахуу хүдэлмэрилэгшэд хаагдаа. Армиин сэрэгшэд полициин байрыо тойроод, бүһалгаагаа болюулха эрилтэ табиһан байна. Энэ гулалдаанай һүүлээр 25 хүн шархатаа.

(ТАСС).

Хүн ба үе саг

Ананин Номной тухай

«Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа» гэдэгтэл, Ангаадайн Номной хара багаһаа хойшо ажалша, үльгэршэ һүзэгшэ хүндэтэй хүнэй хүбүүн байһан юм. Энэ хүн уг гарбалаараа Хорёодойн Галзуудай Хубүүнэй Жэнхэнэй таһардаһан, Худариин дүүмын, волостьдо 1880 ондо дунда шадалтанай булэ соо түрэһэн байгаа. Найма наһатайдаа эхэ, эсэгэтэеэ Хориин дүүмын Хүреэтын волостиин Загаһата нютаг һуурин айл болон зөөжэ ерэһэн юм. Түрэһэн нютагтаа; Худариин приходско училищи дүүргэһэн байгаа. Худоогэй барга байдалаар, өөдөө үндыһэн, ном һудартай Номной һэн.

1924—1925 онуудаар Загаһатада Худари-буряадай һургуулиин байшангай барилгада хабаадалсаһан юм.

1927 ондо Банзаровай нэрэмжэтэ Буряад-Монголой эрдэм ухаанай булгэмэй суглааһаар Ананин Номной Эрдэм ухаанай булгэмэй бодото гэшүүн боложо баталагдаба. Энэ ажалда 1930 он болотор хүдэлөө. Тиихэдээ хоёр ондоо газаарта шухала хэрэгтэй эртэ урда сагай хүшөөнүүдые олоһон юм. Гадна олон янзын зэр зэмсэг (шулуулаар, сахиуураар) хэһэн, мүн неолидэй уеын, эртэ балар сагай ангай араг яһануудые ложо музейдэ тушааһан байна. Мүн газарай хэбтэшын нюусые бэдэрэлгын ажалда эрхэтэй боҳоходсо, геологическа хүдэлмэридэшье ябаһан байгаа.

1932 ондо БМАССР-эй түбэй музейдэ корреспондентээр хүдэлөө. Тэндэ байха үедөө олон хэрэгсэлэй ашагта малтамалнуудые олоо: шулуун нүүрһэн, түмэрэй, зэдэй ба гуулинуудай руданууд-ые, гадна элдэб шудуугаар ба зэд. садаар, гуулин, мүнгөөр хэһэн урданай сагай гар үзүүрэй хэрэгсэлнүүдые ложо, түрэнэй түүхэн жасада тушааһан байдаг.

1936 оной августын 27-до Ананин Номной БМАССР-эй Эрдэм шэнжэлхэ булгэмэй саг ургэлжын корреспондентээр томилогдоо. Тэрэ сагай байдалаар, түүхэшэн, геолог, корреспондент, бодото үнэмшэлгэгүйшье һаа, ёнотойл эрдэмэй кандидат ябаа. Нэрынь мунхэрүүлхэ хэрэгтэй. Тээд ябаһан, ажаллаһан хэрэгынь мандажа ябатараа, залинта тэнгэриин аадарта сохюулһандал залиржа эхилээ һэн. Ха. Чисаанын эхинэй «Хубисхалай Ажал» артелиин анхан тогтоходо, Ангаадайн Номной хубүүн, басагатаяа, һамгатаяа хамтын ажалай гэшүүд боложо ороһон юм. Артель дээрээ амаралтагүйгөөр ажаллажа эхилбэ. Энэ үелөөр һамганиинь уушханай ханяадатай, өсөөшье хотын халуунтай гүүлээд, боро аргын хорюултай байһан тула «большевик арга» абажа эхилбэ.

Энэ сагта халуун түмэрөөр хайража захалба. Хардалга гүрдэлгын үеэр, Ангаадайн Номной алуулхаһаа бэшыень арһа мяхандаа бултыень үзэбэ. Нюдарган «кулаагай» хүбүүн, наймаашан гээшэ», ангиин дайсан аад, артельдэ шургажа сроош, үсэд эсэргүү ябадалтайш, үнэн харгы шамда үгы гүүлээд, Чисаанын һунгалтын комиссиин, «Хубисхалай Ажал» артелиин хамтын суглаанай тогтоолнуудай үндэһөөр артельһээ 1932 оной февральда үлдүүлһэн, мүн һунгаха эрхэеэ хаһагдаһан юм.

Нюдарган гээд тоологдоһон зөөринь: үбэлэй ба зуһаланай гэрнүүд, һэеы гэр, амбаар, сарай, талха таридаг 4 га газар, 25 эбэртэ бодо мал, морин, унагатай гүүн, хорёод хонин байгаа. Түрэһэн эсэгэнь Банын Ангаадай 1913—1914 онуудаар гэртээ жэжэ бутархай (Зуруул, дабһан, сай) юумэ наймаалдаг байгаа, тэрэнь 100—200 тухэриг-һөө дээшэ гарадаггүй байгаа. Тиигээд эсэгэньшье үни хада, 1914 ондо наһа баранхай бэлэй. Өөрөө наймаа эрхилдэг байгаагүй.

Тэрэ сагта нэхэгдэдэг налогыень дүрдахада иимэ:

онууд	тухэриг	мүнгэн
1924—1925	20	86
1925—1926	10	—
1926—1927	40	73
1927—1928	22	12
1928—1930	43	25
1930—1931	39	09

Тиихэ үедэ «кулагаар» тоологдохо ёһотуй, дунда шадалтайда орохо жэшээтэй һэн. Зарим нэгэн билдагуушадай гү, али ондоо хүйхэрнүүдэй аягаар тухирдаг саг һэн. Жиирэй буряадуудай харадаг мал адуунанай, гэр бараанай түлөө гүрэндэ түлэдэг налог налхи байһан юм даа.

Номной өөрөө һургуулитай байһан юм. Чисаанын һомон зүблэлэй ба Хориин аймагай һунгалтын комиссиһаа үлдүүлһэн, артельһээ гаргуулһан, зониие хаража байдаг комиссинуудай гэшүүн ябаа. БМАССР-эй түбэй һунгалтын комиссида мэдүүлгэ гомдолнуудые бэшэжэ, 1933 оной июлиин 21-нэй үдэр һөөргөө артельдээ сорожо, һунгахашье эрхэнь олгогдоо һэн.

Сүлөөдэ гараашье һаа, хуушан үндэһэгүй шархань дахин бодожо, 1937 ондо дахинаа хардуулжа, хаалгажа, сүлэлгэдэ туулгаад, Хабаровск хотын түрмэдэ наһа бараа һэн.

Тэрэ хатуу сагай албан хойрог албатанда хэһээгдэжэ, ямаршье зэмэ гэмэгүй хүн юунэйхиие зобожо, тулижа наһа бараа һааб даа?

Хүнэй аман үгөөр Ананин Номной Банаевич (Ананьевич) «Буряад-Монголой үнэн» газетэдэ хуушан монголоор ба ородоор статьянуудые бэшэдэг байһан гэлсэдэг.

Энэ хүнэй нэрэ хүндые мүнхэлжэ, Улаан-Удэдэ бодхоогдожо байһан Субарга-Шодондо мүнгэ зөөри сруулалсыт.

Ц. ЧИМИТОВ,
манай штатнабэшэ корр.

Хэжэнгын аймагай Загаһата нютаг.

Зураглал

АРЮУН ЗАМАЙ ЗУЛА БАДАРААЯЛ

Хараха янзада, нариихан аад, набтархан бэетэй энэ басагые абаһаар ном годлитой ханилһан хүн гэхээр бэшэ һэн. Харин... олон спортсменүүд шуурядажа, хоорэлдэжэ байтараа, түр зуура һорилгын талмай дээрэ гаража, гимнастикын упражненинүүдые хэхэ, удаань хэдэн зуугаад метрэй зайда урилдажа, хурдан солбоноо туршалсаха юм. Спортсменүүдэй юрын лэ үдэр. Хэдэхэн минута соо амерһанай һүлээр номо годлинуудаа баринхай гаража ерэмсээрээ, сагаалса мэргэлжэ мэдэхэ юм.

Хаана иимэ мэргэнээр харбажа һураа һэмта?—гээд залуу басаганһаа асуухада:

— Хаана гэхэ юун байхаб даа. Дунда һургуулида һуража ябахадаа, бидэнэр бултадаа шахуу буряад арадай һур харбаан, барилдаан болон мори урилдаанда ябадаг һэмди. Жэшээнь, бидэнэр хэдэн басагад, хүбүүд Агын дунда һургуулида физкультурын багша Дашанима Норбоевич Норбоевой хүтэлбэри доро харбажа нураа һэмди. Һургуулидамнай буряад барилдаанай ба һур харбалгын тусхай һургуули нээгдэнхэй һэн,—гэжэ Ханда-Цырен Гомбожапова тэрэ үнгэрһэн сагаа һанан һанан, хоорэдэг юм.

Бага наһанһаа һур харбалгын оньһотой нэтэрүүгээр танилсаһан Ханда-Цырен юһэдэхи класста һуража ябахадаа, 50, 60, 30 метрэй зайнуудта мүрысэхэдөө, спортын мастерта кандидат болоһон байгаа. Иигэжэ үдэрһөө үдэртэ сагаалса дээрэ ерэжэ, һорилго хэхэдэ гу, али мүрысэхэдөөшье, олоной дундаһаа шалгаржа, түрүү һуури эзэлжэ гарадаг байһан юм. Үсэд нэтэрүү, мэргэнээр харбадаг Ханда-Цырен хойто жэлынь округойнгоо суглуулагдамал командын гэшүүн боложо, Львов хотодо үнгэргэгдэхэ залуушуулай бүхэсоюзна мүрысөөндэ хабаадалсахаяа ошоо балэй. Һургуулида нуража ябахадаа, дүршэлтэй багшанарай һургаал һайнаар хадуужа абаһан Ханда-Цырен ороной олон тоото хүбүүд, басагадай дундаһаа түрүүлэн шахуу СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргэһэн байгаа. Агын округһоо ошоһон Ханда-Цыренэй саашадаа хаана нураха дуратай байһаарнь, Хурамхаанай районһоо тус мүрысөөндэ ошоһон Цыренжаб Будаевай асуухадань, тэрэ хаанашье орохоёо мэдээгүй ябаһан байгаа. Тиихэдэнь Цыренжаб: «Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдта орыш. Тэндэ һур харбалгын секци хүдэлдэг лэ!»—гэбэ.

— Улаан-Удэ ерэмсээрээ документнүүдээ тус институдта үгэжэ, физическэ хүмүүжүүлгын факультедтэ ороо һэм. Институдай эдэбхитэдэй нэгэн Лев Николаевич Устинов үдэр бүри шахуу «Спартагай» стадион дээрэ һуралсал-һорилго үсэд нэтэрүүгээр, шанга эрилтэтэйгээр хэдэг һэн, —гэжэ Ханда-Цырен Гомбожапова хөөрэнэ.

Залуу басаганай һуралсал, һорилго, мүрысөөндэ ябаһаар табан жэлынь дүүрэжэ, Ханда-Цырен багшын дипломтойгоор Агын хүүгэдэй спортын һургуулида тренер боложо эльгээгдээ бэлэй. Энэнь 1978 оной намар һэн. Эндээ һаял ан-бүн гэжэ гэр бүлээ түхеэржэ; үхибүүдтэй һорилго хэжэ байха үедэнь, тэрэнэй түрүүшынь багша Норбоев, гэр бүлоороо Забайкалиин сэрэгэй округто худэлхыень урриба ха. Тэрэнэй арсаашье һаань, нүхэрэйнгоо Сергей Базарович Гомбожаповай «ошоёл даа» гэхэдэнь, хоюулан спортын клубта алба хэжэ эхилһэн байгаа.

— Клубай гэшүүн 24 басагад, хүбүүд гансал һур харбалгаар бээ һоридог һэмди. Юуб гэхэдэ Забайкалиин сэрэгэй округто һур харбалгын секци түрүүшынхээ байгуулагдаһан юм. Тиин округой хүтэлбэрилэгшэд бидэнэрэй дундаһаа мэргэн харбагшадаа тодоруулжа, сэрэгэй округуудай дунда үнгэргэгдэдэг мүрысөөнүүдтэ шалгаржа гараха ермэлэзлэдэ абтадаг байһан гээшэ. Тиигэ тиигэһээр округой суглуулагдамал команда бүридхэгдөө һэн. Өөрын, һайн командатай болоһон округой спортын клуб бидэнэрээ мүрысөөнүүдтэ хабаадуулжа эхилһэн юм. Тэрээнһээ хойшо оронойнгоо олон тоото хото городуудта, мүн хилын саагуур ябажа, элдэб мүрысөөнүүдтэ хабаадаха эрхэдэ хүртэһэн байнаб,—гэжэ нүхэр Гомбожапова омогорхоно.

— Үнгэрһэн үе соо алиниинь эгээл һайн амжалттай жэл байһан гээшэб?

— Тон зүб асуудал табибат. Энэмни 1984 он болоно. Энэ жэлдэ Совет ороной мэргэн харбагшад болон Мексикын суглуулагдамал команданууд нүхэд ёһоной мүрысөө Мехико хотодо эмхидхээ. Эндэ 2630 очко абахадаа, дэлхэй дээрэ эгээл эрхим үрэ дүн харуулаа бэлэйб. Тиихэдэ 70 метрэй зайдэ харбахадаа, дэлхэйн рекорд дабтаһан байглаб. Удаань Лос-Андхелеста, Олимпиин наадануудай эхилхэн урда тээ Совет ороной түлөөлэгшэд—4 басагад, 4 хүбүүд ошоһон байгаабди. Би эндэ түрүү һуури эзэлээ һэм. Энээнэй удаа Чехословакиин Пльзень хотодо «Хани барисаан-84» гэжэ уласхоорондын мүрысөөндэ хабаадалсаа һэмди. Эндэ 2605 очко абажа, түрүү һуури эзэлхынгээ хажуугаар, 30 метрэй зайда 703 очко тудажа, рекорд тогтооһон байгааб,—гэжэ тэрэ харюусана.

Нютагаймнай басаган командынгаа гэшүүд, дүршэл баянтай Людмила Аржанникова, Зебинисо Рустамова, Ирина Солдатова гэгшэдые хойноо үлөөжэ, чемпионка болоод, СССР-эй спортын габьяата мастерай нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байгаа. Энэ үндэр амжалтадань уласхоорондын классай спортын мастер. РСФСР-эй габьяата тренер Мэлс Дабаевай ехэ габьяатай байһые, үүсхэл, оролдолго гаргаһые тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ.

1985 оной октябрь һарада Урда-Корейн ниислэл Сеул хотодо дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ олон ороной 140 мэдэжэ харбагшад суглаһан байгаа. СССР-эй суглуулагдамал командын гэшүүдэй дунда нютагаймнай басаган Ханда-Цырен Гомбожапова, Людмила Аржанникова, Зебинисо Рустамова, Ирина Солдатова, хүбүүднай Европын чемпион Владимир Ешеев, Мунхэ-Бадраа Дашацыренов болон бусад хёрхо мэргэнээ дэлхэйн эрхимэй эрхим мэргэн харбагшадтай туршаба. Эндэ манай ороной эхэнэрнүүдэй суглуулагдамал команда ехэ амжалта туйлажа, дэлхэйн чемпионуудай нэрэ солодо хүртөө һэн. Хубиин тоосоогоор Ирина Солдатова (Чебоксара) М-2 упражненеэр 2545 очко абажа, дэлхэйн чемпион болоһон байна. Тиигэжэ тэрэ СССР-эй спортын габьяата мастерай нэрэ солодо хүртэһэн юм. «Динамо» булгэмэй Буряадай республиканска соведэй дэргэдэхи Олимпиин наадануудта бэлэдхэлэй түбэй ахамад тренер, СССР-эй габьяата тренер М. Ю. Дабаевай нурган хүмүүжүүлһэн Ханда-Цырен Гомбожапова иигэжэ үшөө нэгэ амжалта түйлаа бэлэй. Ушарынь гэхэдэ, Ханда-Цырен «Хани барисаан-84» гэһэн уласхоорондын мүрысөөндэ илажа, СССР-эй спортын габьяата мастер болоо һэм шүү. Тиигэжэ залуу үеэнэй дунда спортын худэлмэриие хүгжөөхэ, олон зониие хабаадуулха шухала удха шанартай хэмжээ ябуулгада ехэ габьяатай байһанайнь, амжалта туйлаһанайнь түлөө нүхэр Гомбожаповада «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орден барюулгадаа һэн.

Хурса нюдэтэй, хёрхо мэргэн Ханда-Цырен Гомбожапова 1983 онһоо 1988 он болотор Эхэ оронойнгоо суглуулагдамал командада мүрысөхэдөө, олон оронуудай хүн зониие, иланганяа спортсменүүдые гайхуулдаг байгаа. Юуб гэхэдэ, түбһэн юумэндэ оролсохогүй, годлинуудайнгаа муугаар тудахада, һанаа үнөөндэ орохогүй, харин саашадаа бүри һайнгаар, мэргэнээр тудахые оролдодог, түбшэн даруу зантай һур харбагша байһанаа харуулдаг бэлэй.

«Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденгоо республикын спортсменүүдэй дундаһаа эгээл түрүүлэн хүртэһэн нүхэр Гомбожапова өөрынгөө баян дүй дүршэл залуу үетэндэ дамжуулхын тулада нигэжэ оролдожо ябана гээшэ.

1989 оной һуралсалай жэлһээ Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдта ерэжэ, багшын хүнгэн бэшэ ажал хэнэ. Мүнөө хэдэн студентнүүд һур харбалгаар спортын мастерта кандидадай норматив дүүргээд байна. Харин һуралсал спорт хоёроо нягтаар эрхилдэг Бадир Сойжилов СССР-эй спортын мастер болоноһой. Энэ-най Ханда-Цырен Дугаровна Гомбожаповагай хүмүүжүүлһэн спортсмен гээшэ.

Ц-Х. Гомбожапова суг худэлдэг нүхэдтээ хамта һуралсалайнгаа түсэб, тренернүүдэй отделениин программа дүүргэхэ хэрэгтэ эсэхэ сусахые мэдэнгүй оролдожо, эрмэлзэжэ ябадаг, урагшаа һанаатай мэргэжэлтэ, хүмүүжүүлэгшэ болохоёо оролдодогынь һайшаамаар юм. Ерэсдүйдэ тус институдай дэргэдэ һур харбалгын талаар тренернүүдэй отделени нээхэ асуудал табигдаад, шиидхэгдэхэ тээшээ болонхой. Энэньшье ойлгосотой ха. Юуб гэхэдэ, һур харбалга арад зоной дунда хүндэтэй, республикын алишье нютагта эрхилэгдэдэг болоо. Тиихэдэ мэргэжэлтэй тренернүүд дуталдадаг гээшэ. Ушар иимэһээ һайн мэргэжэлтэдые ойрын сагта болдэжэ, худөө нютагуудта һур харбалгын мүрысөө урам дэлгэрүүлхэ, олон хүниие хабаадуулха зорилгөө бүри дээшэлүүлхэ болоноби.

— Хорёод, гушаад жэлэй саада тээ республика дотор һур харбалга хүгжөөхэ үүсхэл дэлгэржэ, хэды олон залуушуулай һонирхол татаһан, энэ зүйлөөр һорилго хэжэ, мүрысөөнүүдые үнгэргэжэ эхилдэг һэмди? Һанаад үзэхэдэ, һонин лэ байдаг, урма зоригшье бадардаг гээшэ. Иланганяа манай институдта багшаар хүдэлһэн, һууха байхые мэдэхэгүй, хүнгэн солбон эдэбхитэй Лев Николаевич Устиновые хододоо ухаандаа оруулжа ябадагби. Тэрэ миниий хүби заяанда горитой нүлөө үзүүлһэн хүмүүжүүлэгшэ юм,—гэжэ Х-Ц. Д. Гомбожапова аха нүхэр [illegible] зурхэнһөө омогорхо[illegible] бэлэй.

Хэнэйшье мэдэ[illegible] республика дотор [illegible] балгын секциуд[illegible] хүн ябана. Яаха[illegible] шухала удха шанг[illegible] рэгые республика[illegible] нютагуудта хэншье [illegible] жэхэхээ болиитоо [illegible] шадаа һур харба[illegible] соёнай олон зоно[illegible] татагдаг, [illegible] үнгэржэ байхын [illegible] нагүй эдэбхитэй [illegible] гэжэ хэлэхэ дуран [illegible]

Сэхыень хэлэхэ[illegible] ороноймнай һур [illegible] РСФСР-эй, СССР-эй [illegible] ороной арадуудай [illegible] киадын чемпионуу[illegible] эрэгэдэ хүртэһэн [illegible] нэрнай хэд бэ [illegible] эй спортын габьяа[illegible] Х-Ц. Гомбожапо[illegible] рондын классай [illegible] стернүүд Б. Цыбик[illegible] ханов, В. Лысенко[illegible] лоно. Мүнөөдэрэй [illegible] хаража үзэхэдэ, [illegible] тон үсөөн гээшэ [illegible] дааб гэхэдэ, [illegible] ликада һур харбал[illegible] та зүйл болонхой [illegible] мэһээ республика[illegible] онуудта һур харб[illegible] цинуудэй худэлмэ[illegible] һайжаруулха уялга[illegible] талаар Ханда-Цыре[illegible] нагай һаа эхилһэ[illegible] ябуулгада республи[illegible] һургуулинууд, спо[illegible] мүүд, физкультура[illegible] тын талаар Буряад [illegible] гүрэнэй комитет [illegible] үзүүлхэ ёнотой. Х[illegible] жаповагай болон [illegible] гаар бусад, эдэбхит[illegible] һайхан үүсхэлые [illegible] олоной дунда ор[illegible] зула бадараая[illegible].

Б. ЦЫРЕ[illegible]

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

Барилдаан

БЭЕЛҺЭН ХҮСЭЛ

Хальмаг арадай алдарта хүбүүн—ниитын-политическэ элитэ мэдээжэ ажал ябуулагша, генерал-лейтенант, Советскэ Сэюзай Герой Басан Бадьминович Городовиковой дурасхаалда зорюулагдаһан дүрэ буляалдалгын барилдаагаар бүхэсоюзна мүрысөөн түрүүшынхээ Хальмагай ССР-эй ниислэл Элистэ хотодо болобо. Таджикистанай, Россин Федерациһаа Краснодарай хизаарай, Ростовско областиин, Чувашай, Буряадай болон Хальмагай республикануудай 100 гаран барилдаашад мүрысөөндэ хабаадана байгаа.

Дүрбэн хүбүүд манай республикын спортын нэрэ хүндые хамгаалба. Буряадай багшанарай институдай индустриально-педагогическа факультедэй 4-дэхи курсын студент Алексей Цыренов болгоомжотой нарингаар, гоё һайханаар барилдажа, бүхы зургаан уулзалгадаа илаад, чемпионой нэрэ солодо хүртөө. Хахад финалай ба түгэсхэлэй уулзалгануд, иланганяа орёо шанга, хүшэр бэрхэшээлтэй тэмцэлдэ үнгэрбэ. Гэбэшье тэрэ нютагай бэлигтэй бэрхэ барилдаашад Агат Бекташев, Александр Нямын гэгшэдтэй хабаяа туршахадаа, бүхы хүсэ шадалаа, арга дүрэеэ элсүүлэн, днилэжэ гараһан байха юм. Гадна А. Цыренов гоё һайхан арга дурэтэй байнанайнгаа түлөө түсхай шангаар—самовараар шагнагдаа.

«Жилгражданстрой» трестын барилга-хабсаралгын 4-дэхи захиргаанай модошо дархан-бетонщик Чингис Цыремпилов түгэсхэлэй нааданда хибэсэй эзэндэ очкогоор шүүгдэжэ, эгээл хүнгэн шэгнүүртэ хоёрдохи һуури эзэлээд, мүнгэн медальда хүртэбэ.

Тиигэжэ нютагаймнай хүбүүд урдаа табиһан зорилгодоо хүрэжэ, үни холынгоо хүсэлэнгые бэелүүлэн, СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргэбэ гээшэ. Энэ талаар тэдэниие һурган һоридог РСФСР-эй габьяата тренер В. М. Сыдеев ехэ хубитаяа оруулһан байна. Валерий Манзаргашеевичтэй уулзажа хөөрэлдэхэдэмнай, иигэжэ хэлэбэ:

— Алексейе арба гаран жэлдэ һурган һоридожо байһан дээрэһээ абари зангыень, һанал бодолыень тон һайнаар мэдэхэ болонхойб. Алеша хүсэл эрмэлзэлтэй, үсэд нэтэрүү, урдаа табиһан зорилгодоо зааатагүй хүрэхые оролдожо ябадаг хүбүүн юм.

Чингис зобохо тулихые үзэһэн хүн юм. Тэрэ үншэрһэн байна. 2-дохи интернат һургуули дүүргээд, армиин алба хэһэнэйнгээ һүүлээр барилга дээрэ худэлнэ. Саашадаа туйлаһаараа һанаагаа амарангүй, улам эршэмтэйгээр һорилго хэжэ, бүхэроссин ба бүхэсоюзна мүрысөөнүүдтэ тэдэ амжалтатайгаар хабаадаха арга гаргаһан гэжэ һананаб.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ЕХЭ БАРИЛДААНАЙ ҺАЙНДЭР

Зудхэли нютагһаа нилээд олон шамбай шуран бүхэшүүл урган гаража, тоонто дайдаяа суурхуулһан, нэрэ түрыень ургэһэн гээшэ. Зугоор Зудхэлиин барилдаашадай амжалтаар шэрээгдэнэн ута замда эхи табигшадай эзэргэдэ спортын мастернууд Баяр Цырендагмаев, Аюр Цырендоржиев гэгшэд ороҳоно. Дээрэ нэрлэгдэгшэ хоёр нүхэднай округ, область дотор үнгэргэгдэнэн мүрысөөнүүдһээ эхилээд, бүхэсоюзна, уласхоорондын мүрысөөнүүдтэ нэгэнтэ бэшэ урдалжа гараһан байха. Нилээд олон дахин Буряадай республикын абарга бүхын нэрэ солодо хүртэһэн гээшэ.

Тиимэһээл нютагаархидынь бэлигтэй бэрхэ хоёр барилдаашадайнгаа үндэр габьяае хүндэлжэ, дүрэ буляалдалгын болон буряад барилдаагаар тэдэнэй нэрэмжэтэ мүрысөө үнгэргэхэ гэжэ шиидэһэн байгаа. Дүрэ буляалдаата барилдаагаар энэ хэрэг эмхидхэхэ талаар Зудхэлиин хүүгэдэй спортын һургуулиин тренер Б. Д. Санжимитупов илангаяа ехэ үүсхэл оролдолго гаргаһан байна. Бальжинима Дылгыровичэй үүсхэлые «Родина» колхозой хүтэлбэрилэгшэд, иланганяа арендаторнууд дэмжэбэ. Эдэнэр дүн хамта 24 мянган түхэриг мүнгэ барилдаа үнгэргэхэ жасада оруулаа. Тэрэ тоодо гадаадын оронуудтай худалдаа наймаа эрхилхэ «Дулдарга» гэжэ нэгэдэл-3, «Родина» колхозой профком 5 мянган түхэриг мүрысөө үнгэргэхэ жасада нэмэри болгон үгэбэ. Тиин Ага нютагай солото барилдаашадай шанда хүртэхын түлөө мүрысөөндэ хабаадахаяа арга дүрэ ехэтэй, шуран солбон бүхэнүүд олоороо суглаһад. Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар үнгэргэгдэнэн мүрысөөндэ хабаадалсаһан 63 бүхэшүүлэй нэгэниинь уласхоорондын, 27-ниинь СССР-эй спортын мастернууд байба. Мүн нилээд олон мастерта кандидадууд энэ мүрысөөндэ хаба шадалаа туршалсаба.

Хоёр үдэрэй туршада үргэлжэлэнэн мүрысөөнэй бүхы уулзалгануд тухай хөөрэжэ шадахагүй байһандаа, түгэсхэлэй уулзалгануд тухай үншагшадтаа мэдээсэе. 48 килограммай шэгнүүртэ СССР-эй спортын мастер Доржо Нанзатов, мастерта кандидат Саяан Батоев гэгшэд суута барилдаашадай шанда хүртэхын түлөө барилдаанай хибэс дээрэ хаба шадалаа туршабад. Эдэнэй мүрысөөн ехэ һонирхолтойгоор, шанга тэмцэлдэ үнгэржэ, эсэстэнь С. Батоев илалта туйлаба.

57 килограммай шэгнүүртэ Зудхэлиин Даша Гармаев, Монголой бүхэ Гансух гэгшэд түрүү һуури эзэлхын түлөө тэмцэбэд. Монгол ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадахаяа арга дүрэ ехэтэй, шуран солбон бүхэнүүд олоороо суглаһад. Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар үнгэргэгдэнэн мүрысөөндэ хабаадалсаһан 63 бүхэшүүлэй нэгэниинь уласхоорондын, 27-ниинь СССР-эй спортын мастернууд байба. Мүн нилээд олон мастерта кандидадууд энэ мүрысөөндэ хаба шадалаа туршалсаба.

Хоёр үдэрэй туршада үргэлжэлэнэн мүрысөөнэй бүхы уулзалгануд тухай хөөрэжэ шадахагүй байһандаа, түгэсхэлэй уулзалгануд тухай үншагшадтаа мэдээсэе. 48 килограммай шэгнүүртэ СССР-эй спортын мастер Доржо Нанзатов, мастерта кандидат Саяан Батоев гэгшэд суута барилдаашадай шанда хүртэхын түлөө барилдаанай хибэс дээрэ хаба шадалаа туршабад. Эдэнэй мүрысөөн ехэ һонирхолтойгоор, шанга тэмцэлдэ үнгэржэ, эсэстэнь С. Батоев илалта туйлаба.

57 килограммай шэгнүүртэ Зудхэлиин Даша Гармаев, Монголой бүхэ Гансух гэгшэд түрүү һуури эзэлхын түлөө тэмцэбэд. Монгол ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадалсажа, мүнгэн медаляар шагнагдаһан Гансух гэгшые Д. Гармаев 52 секундэ соо нюргалдуулан унагаажа, гоё һайхан илалта туйлаба.

52 килограммай шэгнүүртэ СССР-эй суглуулагдамал командын гэшүүн Тумэн Жаргаловта хүрэжэ барилдаха бүхэ байбагүй. 62 килограммай шэгнүүртэ Согто-Хангилай СССР-эй спортын мастер Жамса Лхамажапов, залуушуулай дундаһаа Монгол ороной абарга, дэлхэйн 5 дахин чемпион, А. Алиевай шанда хүртэхэн түлөө уласхоорондын мүрысөөндэ гурбадахи һуури эзэлһэн Амарсайханиие 8:6 гэһэн тоотойгоор шүүжэ, нютагайхидаа ехээр баясуулба.

68 килограмм шэгнүүртэй бүхэшүүл мүрысөөнэй гол шангай нэгэндэнь хүртэхын түлөө нилээд шангаар туулалдаба. Ушар юуб гэхэдэ Баяр Цырендагмаев энэ шэгнүүртэ барилдадаг байһан юм. Зугаалай нютагта тоонтотой, мүнөө Улаан-Удэдэ һуража байһан Владимир Жалсараев Монгол ороной 1991 оной абарга, Хитадта үнгэргэгдэнэн уласхоорондын мүрысөөндэ шалгаржа Гансүүжэвые 4:0 тоотойгоор шүүжэ, бэлигтэй бэрхэ барилдаашан байһанаа, үшөө дахин гэрэлэлбэ.

74 килограммай шэгнүүртэ спортын мастер Жамса Янжимаев Зугаалайн залуу бүхэ Баяр Жаргаловые 4:2 тоотойгоор шүүжэ, мүрысөөнэй абарга бүхын алдар солодо хүртөө. 82 килограммай шэгнүүртэ Улаан-Удэ хотын түлөөлэгшэ Бэлигтэ Монголов уулзалгаяа яһала һайнаар эхилһэн аад, хожомоо эдэбхиеэ һуларуулжа, Алханын Баяр Балдоржиевта шүүгдэшөө.

90 килограммай шэгнүүртэ мүн лэ Улаан-Удэ хотоһоо ерэһэн спортын мастер Александр Доржиев, классическа болон дүрэ буляалдалгын барилдаагаар СССР-эй спортын мастер Табтаанайн Борис Балданов гэгшэд мүрысөхэдөө, суглараштадай анхарал татаба. Түрүүшээр эдэбхи ехэтэйгээр барилдажа эхилһэн Борисай агшам зуура һэримжээд алдахадань, нүгөөдэнь нюргалдуулһан байна.

100 килограммай шэгнүүртэ аха дүү Монгол ороной баатар Дамдиндорж, Шэтэ хотые түлөөлэн Үзоон нютагта тоонтотой Ц. Иванов гэгшэд барилдаанай хибэс дээрэ гаража, хаба шадалаа үзэлсэбэ. Округой, Шэтын областиин олон дахин чемпион, орон доторой, уласхоорондын мүрысөөнүүдтэ онсо шалгарһан Цыдын Иванов нүгөөдэсээ шүүжэ, Аюр Цырендоржиев Баяр Цырендагмаев хоёрой шанда хүртэбэ.

Буряад ороной эгээл эрхим барилдаашадай нэгэн, 37 наһаяа гүйсэһэн Илья Гармаев 130 хүрэтэр килограммай шэгнүүртэ мүрысэжэ, зудхэлиинхидэй баяр дээрэ баяр нэмээлсэбэ. Тэрэ уулзалгаһаа уулзалгада зоримгойгоор, түгэсхэлэй мүрысөөндэ Шэтэ хотын спортын мастер Александр Муромский гэгшэтэй тулалдахадаа, залуу нүхэрөө 3:0 тоотойгоор шүүжэ, бар хүсэтэй, арга дүрэтэй бүхэ байһанаа, үшөө дахин гэрэлэлбэ.

Буряад барилдаагаар үнгэргэгдэнэн мүрысөөндэ Даша Гармаев, Монголой Эрдэнэбаяр, Согто-Хангилай Жамса Янжимаев, Илья Гармаев гэгшэд толотомо илалтануудые туйлабад. Харин Зудхэлиидэ үнгэргэгдэнэн барилдаанай һайндэрэй бүрин түгэс чемпионой нэрэ солодо хүртэхын түлөө түгэсхэлэй мүрысөөндэ Монголой бүхэ Эрдэнэбаяр, Буряадай баатар Илья Гармаев гэгшэд уулзаба. Эндэ Илья Гармаев нүгөөдэсээ бэлэхэнээр шүүгдэ.

СССР-эй спортын мастернууд Баяр Цырендагмаев, Аюр Цырендоржиев гэгшэдэй шанда хүртэхын түлөө мүрысөөндэ илагшад тус тустаа 1 мянган түхэриг-өөр шагнагдабад. Хоёрдохи һуури эзэлэгшэд—300, гурбадахи һуури эзэлэгшэд 200 түхэриг-өөр шагнагдаба. Мүн дүрбэдэхи, табадахи һуурида гарагшад тус тустаа 100, 50 түхэриг-өөр урмашуулагдаһан байна.

57 килограммай шэгнүүртэ иланаһан Д. Гармаева Аюр Цырендоржиевай түрэлхид тусхай шан стерео-хүгжэмтэ аппаратура 500 түхэриг мүнгэтэй-гоор барюулба. Харин 68 килограмм шэгнүүртэ иланаһан В. Жалсараевта Б. Цыренгармаевай түрэлхид «Рассвет» телевизор бэлэглэбэ. Мүрысөөнэй бүрин түгэс чемпион Илья Гармаев сагаан үнэгэнэй арһаар шагнагдаа. Тиихэдэ Баяр Цыренгармаев Аюр Цырендоржиев хоёртэ «Родина» колхоз «Санио» гэжэ япон фирмын гаргаһан стереомагнитофонуудые бэлэглэбэ. Хүнхэрэй Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой зүгһөө энэ ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн, дүрэ буляалдалгын барилдаагаар СССР-эй спортын мастер В. Цэдашиев дээрэ дурсагдагша нүхэдтэ болон Илья Гармаевта һорёоной костюмуудые бэлэг болгон баряа. Иигэжэ Зудхэлидэ болоһон мүрысөөн ганса Ага нютагай бэшэ, харин бүхы монгол туургата арадуудай барилдаашадай ёнотойл һайндэр болобо.

Б. ГАРМАЖАПОВ.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин — 2-50-52, секретариадай — 2-66-76, таһагууд: соведүүдэй худэлмэриин ба ниитын эмхинүүдэй — 2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, 2-67-81; социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-69-58; соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; олониитын худэлмэриин ба м